

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

**Nerboghean
asats'eal
yaghags
varuts' ew
nahatakut'ean .**

Saint John
Chrysostom

OL 42220.800

Harvard College Library

FROM THE BEQUEST OF

JAMES WALKER, D.D., LL.D.

(Class of 1814)

FORMER PRESIDENT OF HARVARD COLLEGE

"Preference being given to works in the
Intellectual and Moral Sciences."

31 Oct. 1901.

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԳԵՏԻ

ՆԵՐՔՈՂԵԱՆ

ԱՍՏՅԵԱԼ ԹԱՂԱԳԻՍ ՎԱՐՈՒՅ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

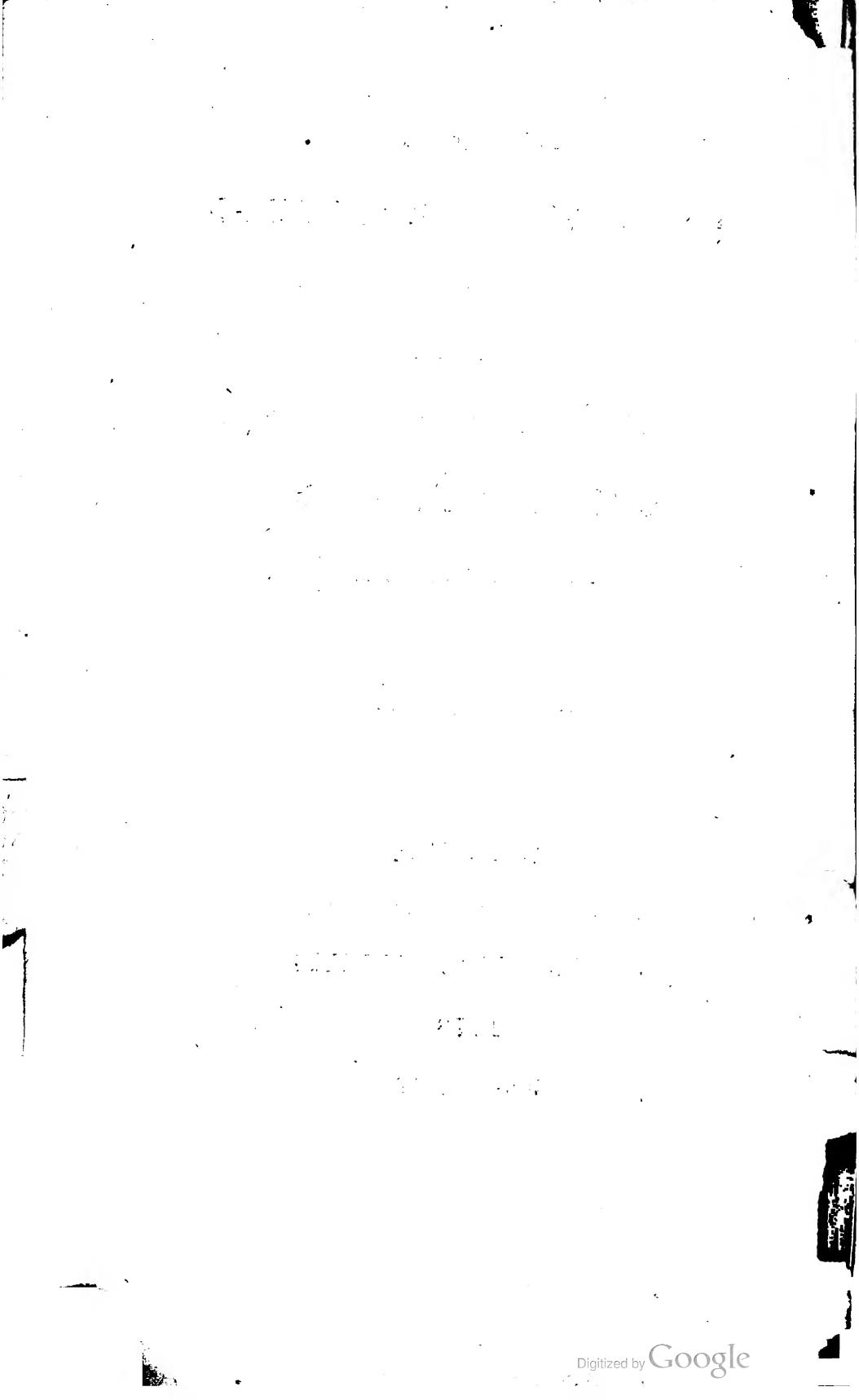
ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ

ՀԱՆԴԵՐՁ ԼԱՏԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Ի ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՑ ՎԵՆԵՏԿՈՑ

1878

Ի Ս. ՂԱԶԱՐ

BEATI

JOHANNIS CHRYSOSTOMI

ORATIO PANEGYRICA

DE VITA ET LABORIBUS

SANCTI GREGORII ILLUMINATORIS

PATRIARCHÆ ARMENIÆ

CUJUS ORIGINALIS TEXTUS DESIDERATUR

EX ANTIQUA ARMENIACA VERSIONE

MECHITARISTICÆ CONGREGATIONIS OPERA

IN LATINAM LINGUAM TRANSLATA

VENETIIS

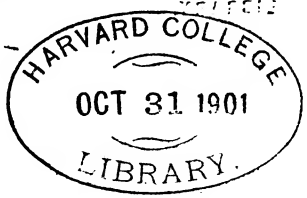
IN SANCTI LAZARI INSULA

ANNO MDCCCLXXVIII

~~III. 9929~~

~~OL 43131.9~~

~~OL 43571.31~~

Walker fund

OL 42220.800

PRÆFATIO

Omnibus in Patrologiæ studiis versatis mirabilis vitæ Sancti Johannis Chrysostomi historia notissima est, eumque constat crudele exilium passum esse in Cucuso regione Armeniorum, atque ab his et præsertim a Principe Sapatro, tunc temporis Satrapo et Præfecto Cucusi, et ab episcopo Armeniorum Dioscoro, nobili genere nato, ejusdem loci præsule, comiter hospitio receptum fuisse. Pariterque constat eum quamplurimas valde fructuosas conciones ad illius regionis nationes habuisse, quorum nonnullæ, ut quidam ipsius Sancti vitæ historicus ¹ refert, idola, aliæ nemorum arbores, aliæque solem adorabant. Hac in regione idem Sanctus ab episcopo Dioscoro, ejusque pio grege rogatus, die festo admodum solemni Magni Illuminatoris Armeniæ, de Sancto Gregorio sermonem habuit vere admirabilem, quem nos in concionantis gloriam, atque ad

1 Georgius Hierosolymitanus.

eius de quo habitus est memoriam, in latinam linguam adamussim et pene ad verbum vertimus. Atque hac ratione ad innumera pretiosissima immortalis Chrysostomi opera hanc pulcherrimam margaritam, e ditissimo armeniacæ literaturæ musæo excerptentes, adjunxisse censemus.

Quod ad auctorem attinet, eum nempe esse Chrysostomum, opinionem doctissimi viri nostri temporis, R. P. Leonis Alishan, in medium ferimus, quam ab ejus opere sumimus, cui titulus *Memoriolæ nationis armeniacæ*. (Vol. II, p. 56-61).

« J. Chrysostomus Illuminatorem Armeniorum præter expectationem coluit et celebravit, eadem eloquentia, qua olim celebraverat Sanctos præsules suæ primitivæ Ecclesiæ, Ignatium, Babelum et Melitum, tam Gregorium nostrum Magnum quam ejus consanguineum et hospitem Dioscorum peculiari veneratione prosecutus; cujus rogatu scripsit et habuit suam « Orationem panegyricam de vita et laboribus Sancti Gregorii patriarchæ Majoris Armeniæ Cucusi, Armeniæ urbe, ab eo exulante habitam, rogatu episcopi et doctoris ejusdem nationis et consanguinei, Dioscori nomine, aliorumque multorum, qui die festo celeberrimo ipsius Sancti, partium orientalium Illuminatoris, simul conveniant ». Hic est sermonis titulus, de quo monitum in fine positum notatu est dignum : « Hoc anno DXC (1141 p. Chr. n.) hic sermo a Grammatico Abrahamo ex antiquis et vitiatis codicibus a græca lingua in nostram versus est, et, quod ad linguæ et scribendi rationem attinet, a me Narsete pro parvis viribus, recognitus est, jussu domini et fratris mei Gregorii Patriarchæ Armeniorum. Nunc vos omnes, qui eum legitis vel exscribitis, recor-

damini in Christo illorum quos supra citavimus, qui huic labori operam dederunt, uniuscujusque suo nomine, et hoc breve monitum cuique exemplari inscribite, ut et vestra nomina in libro vitæ indelebili memoria a Christo scribantur ». Hic sermo, qui sequentibus verbis incipit « Mirum hodie hoc festum, et sublimius solito est nostræ orationis argumentum » quem, in antiquis et vitiatissimis codicibus, septingentos et quadraginta annos post Chrysostomum, Narses (Gratiosus) et eruditus ille Grammaticus inventum, authenticum declararunt, nunc in aliis ejusdem auctoris græca lingua scriptis operibus non invenitur. Benemeritus et eruditus abbas B. de Montfaucon, qui superiore sæculo ipsius Sancti opera omnia edidit, pariterque alii multi, num hic sermo authenticus esset, dubitarunt. Sed ii profecto non dubitavissent, si antea inscriptionem et annotationem in fine hujus sermonis positas inspexissent, et rerum a Chrysostomo in Cucuso gestarum, ejusque hospitis recordati essent. Et reapse hisce rationibus B. de Montfaucon probabilem putat Chrysostomum orationem homileticam habuisse, sed de hoc sermone dubitandum censet, quatenus is scribendi generi ingenioque ipsius Sancti non respondeat; et jure, quia sermo a prædicto abbate lectus editusque, et ab abbate de Villefroy, qui armeniacam linguam callebat, latinitate donatus, non est hic noster *mirus* sermo sed alius, qui sequentibus verbis incipit « Ut diversi sunt multiplicis generis flores, etc. », cujus in capite etiamsi aliquot in codicibus scriptum sit « Ejusdem Chrysostomi », tamen neque scribendi ratio, neque ulla alia argumenta id confirmant. Forte duo, quos citavimus, docti gallici abbates autentici sermonis titulum apocrypho sermoni superpositum

invenerunt et in errorem lapsi sunt; ipsi e contra, si hunc nostrum sermonem invenissent, minime Chrysostomo tribuere dubitassent, quum multa in eo habeantur, quæ cum illius cordis indole, linguæ ratione, vitæque congruant ».

« In exordio Chrysostomus spem exprimit Illuminatorem nobilitate animi accepturum esse « miserum donum *infirmi et variis calamitatibus afflictati hominis* »; deinde innumerabilia merita ejus recensendo, multimode eum laudat et postquam Patriarchæ Abrahæ et sanctis Veteris Testamenti eum comparavit, loquitur de ejus patientia in barathro intolerabili, deinde narrat virginum Rypsimarum et regis Tiridatis factum, et Gregorium caverna exeuntem et flagellis a Deo affectos ad salutem revocantem ostendit, hisque rebus immoratur, quia auribus Armeniorum pergratæ erant ».

« Sed quum oratio eo venit ut loquendum esset tum de Armeniis preces fundentibus ad Sanctum sibi pontificem eligendum, tum de ipso Sancto, primum humiliter recusante et demum coacte annuente, Chrysostomus, vicissitudine rerum, quæ ad semetipsum suæque tempora pertinebant commotus, non potuit quin clamaret: « Talem ego laudo pastorem, talem magistrum, plaudo debilitati ejus, probo incuriam ejus; non ille enim honores, sed eum honores sequebantur, quia non quærebat gloriam, sed quærebat a gloria. Ita opus est ut sit pontifex, Pauli sententia, sanctus, innocens, incorruptus, disjunctus a peccatoribus et cælo excelsior. Qui non est hujusmodi non vocatur pastor, sed latro et grassator, lususque vastator discerpens ovile Christi; *sicuti apud nos apparuerunt adversarii hujus veritatis*... Quapropter, si placuerit, primum de

iis verba faciam, et postea sermonem panegyricum de beato patre nostro perficiam. Primi pastoris hæc festivitas est, solemnitas pontificis; oportet ut lupi a pastoribus separentur, atque ut ego, ejus gloriam celebrans, *dicam etiam pauca de meis laboribus...* quia a beato patre nostro digressio nos ad multa cogitanda excitat ».

« Post hæc, verbis Christi et Apostolorum Petri, Pauli et Joannis, qualis esse debeat verus Pastor et Episcopus demonstrat, et quid pastores indigni, profani et avari agant, et etiam quo modo ii, qui virtute præditi sunt, persecutiones et afflictiones sustinere debeant, illorum exemplo qui antea persecutiones passi sunt ».

« Hujusmodi fervida verba atque hortamina quam propemodum partem sermonis efficiunt, et quia magis ad pastores quam ad gregem spectant, nobis censere licet eum hanc partem non illo die festo recitavisse, sed postea scriptam adjunxisse ».

« Postquam hæc dicendo persolvit, labores quoque Illuminatoris memorat, ejusque in montem secessionem. « A conspectu hominis se abdere gratum habebat, ut ibi sancte et spiritualiter (vivens) ad incorpoream visionem Dei perveniret ». Hic historiæ Illuminatoris finem facit, nihil dicens neque de beætæ ejus mortis ratione, neque de inventione ejus corporis, quia hæc duo facta nondum evenerant, idque etiam argumentum esse potest ad antiquitatem hujus sermonis probandam. Postea Sanctum laudans etiam ejus gregem laudare non obliviscitur: « Etiam nunc electus ejus populus atque clerus in diem via virtutis progrediuntur ». Laus gloriosa! Hoc meritum fuit diligentis comunis laboris filiorum Illuminatoris et Sancti Isaaci tunc operam dantis ».

“ Demum suum sermonem Chrysostomus perficit ea ratione, quæ cum ejus conditione quam maxime congruebat; magnoque affectu ad Sanctum Illuminatorem se convertens “ Te rogo, dicit, ut posthac tuis visitationibus spiritualibus nobis adsis; memento nostrum semper... ut nos harum levium molestiarum aggressiōnem patienter feramus... tuarumque crudelium vexationum memoria in nostris consolatione afficiamur... *Ego membrorum viribus deficiens, infirmus corpore et gravi angustia excruciat, tamen, vi compulsus nationis tuæ amore, in tua diœcesi, in amoris argumentum donum tibi ardenti corde obtuli.* Nam ecce et ego nunc exinde paratus sum ad relinquendam hanc vitam molestam, ut cum Christo sim; fortassis uterque nostrum, alter alteri obvius occurret, jucundo ac pulchro occursu; et conjungemur perpetuo, beatissimis promissionibus digni facti, quas ut consequamur nobis omnibus concedatur per Jesum Christum Dominum nostrum “. Hæc postrema orationis pars unus est ex eloquentissimis locis Chrysostomi et fortasse primus inter omnes. Confessionem, quam in suis epistolis facere cavebat, libere hic facit coram Deo ejusque Confessore omnimodis ærumnis cruciato, et coram populo, neque invidio neque suspicanti, qui ejus laborum, ejusque sanguinis merces erat ”.

“ Videtur Sanctus ægrotans hunc sermonem habuisse et fortasse ultimo ejus vitæ anno ”.

“ Profecto hoc est unum ex ejus postremis aureis et eloquentissimis scriptis, unum de ultimis verbis vel canticis summi Ecclesiæ oratoris in Armeniorum desertis auditum, in amoris argumentum Armeniorum ipsorum, et in honorem eorum Illuminatoris ”.

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ապտրէն բաստ մեծ և երանութիւն է որդւոց
պատմող լինել հարցն ուղղութեանց, և զնոցին ար-
դիւնս և զգրուատիս ընդ համաշխարհ տարածելով՝ ի-
բրեւ նորարողքով շառաւիղք ընդ տրմատն և ընդ բուն
պարծել իրաւամբ:

Սովին եռանդեամբ վառեալ և մեր միշտ առ
հայրն հոգւոց մերոց առ Սուրբն Գրիգոր Լուսաւո-
րիչ, բաղդ մեծ համարիմք զի դիւր եղև մեզ և պա-
տեհ զգեղեցիկ ներքող կենաց իւրոց, զխօսեցեալն և
զչարադրեալ յՈսկերբերան հայրապետէն, 'ի սահմանս
հայրենեաց մերոց 'ի Կոկիլաոն, և զյեղեալն 'ի յունէն 'ի
մերս արդեամբ Ս. Ներսիսի Շնորհալոյ, և զհրատարա-
կեալն կրկին անգամ առ 'ի մէնջ, այժմիկ նաև լատին
թարգմանութեամբ, փոխանակ անհարաղատ ճառին
թարգմանելոյ 'ի Վիլֆրուայէ և հրատարակելոյ 'ի վեր-
ջոյ հատորոցն Մոնֆրքոնի¹, ածել 'ի ծանօթումս և 'ի
վայելա արևմտեայց, որոց և մեծամեծար հանդիսիւ
ցանկալի է միշտ կատարել զյիշատակ տօնի հօրս մե-

1 Տես Յուլիոս Հայրենեաց Հայոց. հատոր Բ. եր. 56-61:

րոյ 'ի սահմանս Նէապօլսոյ , նուիրական իւր եղելոյ
ժառանգութեամբ ալոյն և ընդ հովանեաւ նորին ա-
պաւինելովք Բենեդիկտեան անուանեալ կուսանօք :

Սակայն 'ի վերայ այսոցիկ ամենայնի բաստ մեծ
համարիմք և զայս , զի 'ի լոյս ածի վերստին ներքողեան
սրբոյ հօրս և հօտապետիս սլատեհաւ օծութեան նորոց
որդւոցն 'ի խնամս և 'ի սէր իւրոյ հօտին , 'ի մշակու-
թիւն հնձոց աննիաղ խայրեաց Գրիստոսի , քահանա-
յացելոց ասեմ երկոց հոգեհարազատաց 'ի իշ Դասուէ
դարաստիս Մխիթարայ , իբրև նշան բերկրապատար
խնդութեան և արձան յաւէրժ յիշատակի սիրոյ եղբայ-
րութեան և խրախոյս , 'ի կողմանէ դասակից եղբայ-
րակցաց առ երկցադոյն սիրելիս , մատնանիչ ցուցանե-
լով զճշմարտն հետևող Բահանայապետին յաւիտենից՝
արեամբ արդեանց թաթաւուչ զհայրն հաւատոցս և
զերախտաշնորհն մեզ միշտ և սլաշտպան զմեծն Դրի-
դորիոս :

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ապաքեն բաստ մեծ և երանութիւն է որդւոց պատմող լինել հարցն ուղղութեանց , և զնոցին արդիւնս և զգրուատիւ ընդ համաշխարհ տարածելով՝ ի բրեւ նորաբողոք շառաւիղք ընդ արմատն և ընդ բուն պարծել իրաւամբ :

Սովին եռանդեամբ վառեալ և մեր միշտ առ հայրն հողւոց մերոց առ Սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչ , բաղդ մեծ համարիմք զի դիւր եղև մեզ և պատեհ զգեղեցիկ ներբող կենաց իւրոց , զխօսեցեալն և զչարագրեալ յոսկերեբան հայրապետէն , ի սահմանս հայրենեաց մերոց ի Կոկիւտն , և զյեղեալն ի յունէն ի մերս արդեամբ Ս . Ներսիսի Շնորհալոյ , և զհրատարակեալն կրկին անգամ առ ի մէնջ , այժմիկ նաև լատին թարգմանութեամբ , փոխանակ անհարազատ ճառին թարգմանելոյ ի Վիլֆրուայէ և հրատարակելոյ ի վերջոյ հատորոցն Մոնֆորդնի ¹ , ածել ի ծանօթումս և ի վայելս արևմտեայց , որոց և մեծամեծար հանդիսիւ ցանկալի է միշտ կատարել զյիշատակ տօնի հօրս մե .

1 Տես Յուլիոյ Հայրենեայ Հայոց հատոր Բ . եր . 56-61 :

րոյ 'ի սահմանս Նէապոլսոյ , նուիրական իւր եղելոյ
ժառանգութեամբ աջոյն և ընդ հովանեաւ նորին ա-
պաւինելովք Բենեդիկտեան անուանեալ կուսանօք :

Սակայն 'ի վերայ այսոցիկ ամենայնի բաստ մեծ
համարիմք և զայս , զի 'ի լոյս ածի վերստին ներբողեան
սրբոյ հօրս և հօտապետիս պատեհաւ օծութեան նորոց
որդւոցն 'ի խնամս և 'ի սէր իւրոյ հօտին , 'ի մշակու-
թիւն հնձոց աննիազ խայրեաց Քրիստոսի , քահանա-
յացելոց ասեմ երից հոգեհարազատաց 'ի իէ Դասուէ
դարաստիս Մխիթարայ , իբրև նշան բերկրապատար
խնդութեան և արձան յաւէրժ յիշատակի սիրոյ եղբայ-
րութեան և խրախոյս , 'ի կողմանէ գասակից եղբայ-
րակցաց առ երիցագոյն սիրելիս , մատնանիչ ցուցանե-
լով զճմարիտն հետևող Քահանայապետին յաւիտենից՝
արեամբ արդեանց թաթաւուչ զհայրն հաւատոցս և
զերախտաշնորհն մեզ միշտ և պաշտպան զմեծն Գրի-
գորիոս :

ԵՐԱՆԵԼԻՈՑՆ
 ՅՈՎՀԱՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ
 ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ
 ՆԵՐՔՈԼԵԱՆ
 ԱՍԱՅԵԱԼ ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՐՈՒՑ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ
 ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ
 ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ
 Ի ԿՈԿԻՍՈՆ ՀԱՅՈՑ ՄԻՆՁ ՅԱՔՍՈՐԱՆՍ ԷՐ
 Ի ԻՆԴՐՈՑ ՀԱՅԱԶԻՆ ՈՐՈՒՄՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
 ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱԶԳԻՈՑ ՆՈՐԻՆ
 ԴԻՈՍԿՈՐՈՍ ԱՆՈՒՆ ԿՈՁԵՑԵԼՈՑ
 ԵՒ ԱՅԼ ԵՒՍ ՅՈԳՆԱՌՈՒՄԲ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆ
 ՈՐԲ ԺՈՂՈՎԵԱԼ ԷՐՆ ՅԱՌՈՒՐ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵԾԱՀՈՁԱԿ ՏՕՆԻ
 ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ԼՈՒՍԱՌՈՐԶԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ

BEATI
 JOHANNIS CHRYSOSTOMI
 PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI
 ORATIO PANEGYRICA
 DE VITA ET LABORIBUS
 SANCTI GREGORII
 PATRIARCHÆ MAJORIS ARMENIÆ
 KOKISI ARMENIÆ URBE AB EO EXULANTE HABITA
 ROGATU EPISCOPI ET DOCTORIS
 EJUSDEM NATIONIS ET CONSANGUINEI
 DIOSCORI NOMINE
 ALIORUMQUE MULTORUM
 QUI DIE FESTO CELEBERRIMO IPSIUS SANCTI
 PARTIUM ORIENTALIUM ILLUMINATORIS
 SIMUL CONVENERANT

Հրաշալի է մեզ տօնս այսօր և պայծառագոյն քան
 զսովորականն շարագրութիւնս : Եւ զի՞նչ իցէ պատ-
 ճառ , կամ ո՞վ արդեւք կոչնատէր բազմահոյլ հանդի-
 սիս . ո՞ր այլ ոք քան եթէ յոքներանեան հայրն մեր և
 մեծ խոստովանողն , զորոյ այսօր կատարեմք զյիշա-
 տակ . որ առ նորայն արիական քաջութեանցն պատ-
 մութիւն՝ զմիտս և զխորհուրդս հանդերձ ամենայն ըզ-
 գայարանօք մաքրեսցուք , թերեւս արժանի լինիցիմք
 ընդունելով 'ի Հոգւոյն բան իմաստութեան մասնաւո-
 րաբար՝ զերանելոյ հօրն պատմել զառաքինութիւն : Ոչ
 նորա կարօտ գոլով մարդկայինս բարեբանութեան յա-
 ռաւելութիւն ինչ պատուոյ և փառաց , այլ մեք մանա-
 ւանդ կարօտիմք առ 'ի նմանէն բարեխօսութեան , որ-
 քան տակաւին եւս տաղաւարիմք 'ի մարմնի . որոյ ա-
 ոխիթ մխիթարութեան է և բարեբանելն միայն զբազ-
 մավիշտ նահատակն , այլ և նախանձաւոր եւս լինել
 կարեւոր է հրեշտականման վարուց նորին առաքինու-
 թեան , թէպէտեւ անկարելի գոլով ըստ համեմատու-
 թեան : Զի ո՞վ ոք 'ի հոգեղինաց այնչափ անհանդուրժելի
 կրից չարչարանաց տեւել կարասցէ . զոր ոչ և 'ի հարցն
 առաջնոց նահապետացն , և կամ որք զկնի տնօրէնու-
 թեան փրկչին՝ չարչարանաց նորա հետեւեցին ճգնաւորք

Mirum hodie hoc festum, et sublimius solito est nostræ orationis argumentum. Sed quis numerosi hujus conventus est causa, quis invitator, nisi beatissimus noster Pater, confessor magnus, cujus hodie memoriam celebramus? Mentis nostras et cogitationes, cum omnibus sensibus nostris ad disserendum de heroicis ejus virtutibus mundemus, ut a Spiritu Sancto peculiarem sapientiam ad beati Patris virtutes prædicandum assequi possimus. Humana laude ipse quidem opus non habet, qua aliquanto honorem gloriamque suam augeat, sed ejus deprecatione nos e contra indigemus, quibus adhuc in corpore degentibus magnum solamen est herosa, omnimodis tormentis excruciatum, etiam tantummodo laudare, quibusque angelicæ ejus virtutes sunt imitandæ, quamvis eum æquare impossibile sit. Quis enim, inter mortales, tot molestias atque intolerabilia tormenta sustinere posset, quot a primis patribus patriarchis, confessoribus et martyribus nemo alius, ut ille, Salvatoris exemplum post incarnationem sequutus, huc usque pertulit? Laudum Patris nostri participes, alacri animo, pro viribus, orationem ingrediamur, cujusdam sapientis sententia: "Memoriæ

և վկայք . միայն ըստ կարողութեան մերում և յօժարական սիրոյ գովասանական հօրն կցորդութիւն բերելով մատիցուք 'ի բանս , ըստ ումեմն իմաստնոյ , եթէ Յիշատակ արդարոյ հանդերձ գովութեամբ . և 'ի գովութիւնս արդարոց ցնծան ժողովուրդք . ոչ 'ի փառս ինչ առաւելով նոցա , այլ բարեբաժնողացս մեզ բազում այսու ընձեռեն շահս :

Եւ արդ քանզի այսօր աստուածազգեաց հայրն մեր հոգեւոր , հովիւ և վկայ , յեղծանելի կենաց աստի յերջանիկն արդարեւ փոխադրեցաւ 'ի կեանս , ուր անպատում ուրախութիւնն է և անհպելի լոյսն , ուր բելք հրեշտակացն են և անդրանկացն բանակք , ուր առաքելոցն աթոռքն են և մարգարէիցն տեսարանքն , ուր գաւաղանք նահապետացն են և պսակք մարտիրոսացն , ուր վերինն երուսաղէմ է և անսպառ խաղաղութիւնն , ուր ժողովք սրբոցն է և արդարոցն բնակութիւն : Բայց մեք զի՞նչ արասցուք այսքան թշուառաբեր վշտօք շրջապատեալ . քանզի ոչ գտանիմք արժանաւոր , որով զարժանին գովութեան բարեբանացուք . և զի՞նչ ապաքէն լուսեցնուք . և էր վասն հանդիսացաք յայսմ վայրի . այլ ասեմք եթէ վասն զի ոչ կարացաք բանի հաւասարել զմեծութիւն գործոյն , և նորին աղագաւ առաւել եւս պարտ և արժան էր խօսել . քանզի և այս 'ի մեծագունից գովութեանց է , ոչ կարել զառաւելութիւն իրին՝ բանի ցուցանել զուգական . զի յորժամ 'ի վեր քան զբնութիւնս լինին ուղղութիւնքն , քաջացայտ իսկ է թէ անդր քան զմարդկային մտածութիւնս վերամբառնան գովասանութիւնքն : Բայց ոչ առնէ անտես երանելիս զմեւք , և ոչ 'ի բաց մերժէ զաղքատիմաց մերս բան . այլ ըստ նմանութեան փրկչին հասարակաց զսակաւագոյն ընծայս որ 'ի մէնջ , մեծ իմն համարի , և բիւրապատիկ փոխարէնս ընդ փոքունցն հատուցանէ . քանզի ոչ առ առաւելութիւն իրացն , այլ առ առատութիւն մտացն եւեթ հայի . վասն որոյ թէպէտեւ , յոյժ նուազագոյնք են մերքս , սակայն յորոց ճոխանաւրս՝ առատ մատուցանեմք . զի և Աստուծոյ սիրելիքն ըստ կարողութեան պահանջեն : Նա և այսու առաւել

justi honor tribuatur ». Laudibus justi gaudent populi, nihil ipsius gloriæ addentes, sed sibi laudantibus permagnam utilitatem comparantes.

Et quidem hodie divus noster spiritualis pater, pastor et martyr, ex hac corruptibili vita in vitam vere beatam translatus est; ubi ineffabilis est lætitia et lux inaccessa, ubi innumeri angeli et electorum chorus, ubi apostolorum sunt sedes et prophetæ adstant, ubi patriarcharum insignia et martyrum gloria, ubi excelsa est Jerusalem et pax infinita, ubi Ecclesia sanctorum et habitatio justorum. Sed quid nobis agendum, qui tot angustiis et ærumnis premimur, neque digni sumus ut dignum laude prosequamur laudibus? Quid igitur? tacebimusne? Quare ergo in hunc locum convenimus? Si magnitudinem argumenti nostro sermone æquare nequimus, eo magis nos loqui oportet, quia laus maxima erit palam facere argumenti sublimitati sermonem parem non esse. Nam, quum virtutes sint supra naturam, patet laudes ipsas cogitationes hominum transcendere. Sed nos Beatus noster haud negligit et misera nostra verba non rejicit. Immo Salvatoris omnium vestigiis inhærendo miserum nostrum donum magni facit et pro paucis multa rependit, quia non rerum magnitudinis sed mentis alacritatis rationem habet, idcirco quamvis oblationes nostræ tenuissimæ sint, tamen copiose ex iis quæ possidemus offerimus, quia Deo dilecti ea tantum opera ab hominibus postulant, quæ cujusque viribus congruentia sunt. Atque Ejus magnus animus magis cognoscitur ex eo quod miserum donum infirmi et variis calamitatibus afflictati hominis non recusat, sed nostra laudis verba quibus minime indiget excipiendo, nos hujusmodi operibus, quibus maxime egemus et quibus destituti sumus, remunerat.

եւս ճանաչի հանդէս մեծախոհութեան սորա, ոչ 'ի բաց մերժել զգուզնաքեայ ընծայաբերութիւնս 'ի տկար մարմնոյ և բազմադիմի վշտօք պաշարեալ անձնէ. այլ ընկալեալ 'ի մէջ զգովասանութեանս բան, որում ոչ երբէք կարօտանայ, հատուցանէ փոխարէնս գործովք. որոց յոյժ մանաւանդ կարօտիմք և պիտոյանամք:

Բեր այսուհետեւ զխոստամանն հատուցուք տոկոսիս, սկիզբն առաջակայիս առնելով բանի. բայց ոչ զիտեմ եթէ զորս յուղղութեանց առնն յիշատակեցեց: Զարիական միցումն յասպարիզին, եթէ զարեան չափ ժուժկալութիւնն զանազան տանջանօք. զընթացս նա հատակութեանն, եթէ զբազմամեայ համբերութիւնն անբերելի նեղութեանցն 'ի խոր վիրապին. զառաքելական քարոզութիւնն, եթէ զչնորհս մարգարէութեանն. զհովուական վերակացութիւնն, եթէ զանմարմնապէս յանապատի ճգնութիւնն: Քանզի յամենայնի մեծախորհուրդ է այրն, յամենայնի քաջահաճոյ, յամենայնի առաքինի, յամենայնի ընտիր, յամենայնի համբերող, իբրեւ արձան անխախտելի, իբրեւ աշտաբակ անպարտելի ընդդէմ հնարից սատանայի:

Սակայն 'ի սկզբանց անտի պարտ և արժան է բուռն հարկանել բանիս. յորոց արդեւք. յայտ իսկ է եթէ 'ի կոչմանէ Հոգւոյն շնորհաց, առաջնորդելով նմա 'ի մանկական տիոց անտի 'ի հաւատոյն ճշմարտութիւն. քանզի նմանապէս յայսմիկ լինել ինձ թուի երջանիկ հայրս մեր՝ մեծին նահապետին և աստուածահօրն Սբրահամու. զի որպէս առ նա հրաման հասեալ յԱստուծոյ, ելանել յաշխարհէն հայրենի և յանհաւատութեան ազգէն, սոյնօրինակ և երանելիս այս իբր կոչմամբ Աստուծոյ ելանելով 'ի խաւարէն կռապաշտութեան աշխարհէն, մտանէր յարդարեւ երկիրն աւետեաց, ուր մեծագոյն պատուիրանացն փրիստոսի հընչէին ձայնք, ուր յայտնապէս փրկականն քարոզէր աւետարան, յորում տեղւոյ վարժեալ իսկ լինէր 'ի դաստիարակութիւն տնօրինական խորհրդոցն փրիստոսի, վերահասու լինելով 'ի դոյզն ժամանակի: Յետ այսր դարձեալ տնտեսութեան խորհուրդ, և դարձեալ վերջս.

Nunc igitur debitum promissionis nostræ solvamus, præsentem hunc sermonem ingredientibus, sed quænam inter ejus virtutes describenda sit nescimus. An strenua pugna in circo, aut constantia in variis tormentis usque ad sanguinem? An martyrii ratio, aut intolerabilis angoris patientia per multos annos in alta fovea? An apostolica prædicatio, aut dona prophetiæ? An cura pastoralis aut austeritas, more incorporeæ creaturæ, in deserto? Quia in his omnibus vir sapientissimus et amabilissimus fuit, virtute summopere præditus, in omnibus clarus, in omnibus patiens, veluti statua inconcussa, veluti turris invincibilis contra dæmonis conatus.

Verum a primordiis sermo ordiendus est; quibusne? Profecto a vocatione gratiæ Sancti Spiritus, qui eum a prima ætate veram docuit religionem. Quia beatum Patrem nostrum, similem esse puto magno patriarchæ patrique Dei Abraham: eo quod sicut Abraham præceptum est a Deo, ut de patria terra, et natione infideli discederet, pariter etiam hic beatus vir, quasi a Deo vocatus, regione idololatra egressus, in veram promissionis terram ingrediebatur, ubi verba præceptorum Christi late diffusa erant, ubi aperte salutare evangelium prædicabatur, quo in loco is operam dabat mysteriis providentiæ Christi discendis, quæ brevi tempore didicit. Postea etiam aliud mysterium providentiæ editur, ipse iterum a Deo vocatur, ut se conferat illuc, ubi necesse erat ut cursum conficeret, fidem servaret et, secundum promissionem, pater multarum gentium fieret, variis tormentis et afflictionibus proba-

տին անդրէն կոչումն , ուր հանդերձեալ էր զընթացսն կատարել և զհաւատսն պահել , և լինել հայր ազգաց բազմաց՝ ըստ խոստացելումն , ազգի ազգի չարչարանօք և ճգնութեամբ . զի Ոչ քաղաք թաքչի որ 'ի վերայ լեւրինն , և ոչ լուցեալ ճրագ զնի ընդ գրուանաւ , այլ 'ի վերայ աշտանակի , զի լոյս տայցէ ամենեցուն . սոյնպէս և սորայս և իրք և տնուն պայծառագոյն քան զարեւակն , յորմէ ոչինչ արգելու զմեզ :

Նախ յայտ առնել զանուանակոչութիւն երանելւոյս , զի 'ի կոչմանէ անտի ծանիցուք երկնային քաղաքավարութիւն սորա , և առաքինասէր վարուք անմարմնոցն գոլ համեմատ : Գրիգորիոս հսկող առաքինութեամբ , արդարութեան օրինակ , Քրիստոսի արժանաւոր պսակաւոր , յասպարիզի ճգնութեան հռչակաւոր , մեծ խոստովանող նորին և վկայ , գեղեցիկ գործարան Հոգւոյն Աստուծոյ , քահանայից գաղափար , հովուապետաց նկարագիր . երկնային զօրաց քաղաքակից , մարտիրոսաց պարծանք , առաքելոց լրումն , մարմնաւոր հրեշտակ յերկրի : Գրիգորիոս որ գեղեցկապէս զօտս մտացն 'ի վերայ անշարժ վիմին հաւատոյ հաստատելով փութայր յերկինս բարձրանալ , զի անմիջոց զանդանօր լուսաւորութիւնն տեսանիցէ պայծառագոյն աչօք , զոր և տեսանէր իսկ հանապաղ մաքուր մօզք ընդ Դաւթայ զՏէր փառաց ընդ ալմէ իւրմէ , որով յերկրիմի վշտացն հեղեղատէ ոչ շարժէր , 'ի բաճաւորագունիցն ասեմ՝ մարդկան և զիւաց : Գրիգորիոս որ 'ի մէջ աստուածային շնորհացն հպեալ մտանէր , իբրեւ զՄովսէսն այն 'ի լերինն , ուստի ոչ ձեռամբ , այլ յայտնութեամբ տեսլեանն 'ի սրտին գործարանի հոգւոյն մատամբ զտախտական գործեալ ընդունէր , և զժողովուրդ իւր սեպհական՝ հրաշիցն գործովք օրինադրէր . և 'ի խաւարէ բազմաստուած կռապաշտութեան արտաքս հանել , ոչ յերկիր ժառանգութեան որպէս Յեսու Նաւեայ , այլ յերկինս առաջնորդեալ ածէր յաջողակի : Գրիգորիոս որ զբարեպաշտութիւն ճշմարիտ հաւատոյն առաջի բռնաւոր արքային քարոզէր համարձակութեամբ , և ոչ զանգիտեալ զարհուրէր առ 'ի նմա-

tus: et quoniam " Non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum ut luceat omnibus," opera nomenque illius fulgent magis quam sol, qui ab omnibus sine ullo impedimento cernitur.

Primum de hujus Sancti nomine loquendum est; ut ipso nomine cœlestem ejus vitam et virtutem incorporeis (spiritibus) similem perspiciamus. Gregorius virtute vigilans, justitiæ exemplar, merito a Christo coronatus, stadio mortificationis insignis, magnus confessor et martyr, instrumentum pulchrum Spiritus Dei, sacerdotum typus, pontificum specimen, militiarum cœlestium concivis, martyrum gloriatio, apostolorum collegio additamentum, in terra angelus corpore indutus. Gregorius, mente sua immobili fidei petræ innitens, ad cœlum ascendere properabat, ut ibi clariore oculo lucem spatio non circumscriptam conspiceret, quam etiam in terra (degens) cum David pura mente videbat, id est Dominum gloriæ ad dexteram Patris sedentem, quo intuitu, duplici periculorum torrente, tormentorum scilicet hominumque rationalium et dæmonum, non quatiebatur. Gregorius, nubi gratiæ divinæ appropinquans, eam ingrediebatur, Moisi similis in monte, ibi tabulas accipiebat non manu scriptas sed per visionem in corde, intuitu animæ suæ; et suum populum miraculis regebat, eumque polytheisticæ idololatriæ tenebris liberabat, non ut in terram promissionis, veluti Josue filius Nun, sed ut feliciter in cœlum duceret. Gregorius libere sanctitatem veræ fidei coram rege tyranno prædicabat, neque eum timebat. Gregorius pulchritudines hujus mundi et molitias hujus vitæ veluti immunditias existimabat, easque recusabat, et militiam hujus terræ deserens, ad meliora tendens, Christum sequebatur. Gregorius se dignum

նէն : Գրիգորիոս որ զվայելչութիւն աշխարհիս այսորիկ
և զկենցաղական հեշտութիւնս կղկղանս համարելով
առ ոտն հարկանէր, և զերկրայինս թողլով զինաւորու-
թիւն՝ լաւագունացն բուն հարեալ Քրիստոսի հե-
տեւէր : Գրիգորիոս որ նախապետութեան շնորհի ար-
ժանացեալ, մարգարէական հոգւոյն ակամբ գուշակէր
զհանդերձեալսն, և առաքելական աշտիճանի վիճա-
կեալ, անթիւ բազմութիւն անձանց ընտրելոց ընծայէր
Աստուծոյ . ուստի աղբււր շնորհաց հոգւոյն Սրբոյ յայ-
տնեցաւ անդանօր բղխեալ առ 'ի նմանէ : Գրիգորիոս
որ զօծումն քահանայապետութեանն ոչ 'ի մարդկանէ
և ոչ 'ի ձեռն մարդոյ, այլ 'ի վերին տեսչութենէն և 'ի
Հոգւոյն յայտնութենէ ըստ Պաւղոսի կոչեցեալ ընկա-
լաւ : Գրիգորիոս որ 'ի մրցումն հոգեւորական մարտին
ճգնէր միանձնական վարուք ընդդէմ հակառակասէր
թշնամւոյն հանապազօր մեռանելով աշխարհի աղօ-
թիւք և պահովք և զանազան առաքինութեամբք վասն
սիրոյն Քրիստոսի . յաղագս որոյ սերովքէիցն կցոր-
դեալ զերեքսրբեանն 'ի բարձունս մատուցանէ միշտ
զօրհնութիւնս Աստուծոյ :

Եւ զի եւս երկարապատում արարից զբանս . քան-
զի յորժամ զմտաւ ածեմ զանհանդուրժելի տանջանս
սրբոյն, դողումն և սարսափումն ընդունի զմիտս իմ.
զխարդ մահկանացու գուրով բնութեամբ և եղծանելի
զայնչափ չարչարանս բերէր 'ի մարմնի . վասն զի թէ-
պէտ և ընկալան զտանջանս իւրաքանչիւր ոք 'ի սրբոցն
առաջնոց, այլ փոքու ինչ ժամանակաւ և նուազունք :
Սղոցեցաւ Եսայիաս՝ այլ 'ի միում վայրկենի, գլխատե-
ցաւ Յովհաննէս՝ այլ 'ի քթթել ական, քարկոծեցաւ
Ստեփանոս՝ այլ առ ժամայն իսկ . խաչեցաւ Պետրոս՝
այլ արագ կատարմամբ, սպանաւ և Պաւղոս գլխա-
տեալ, այլ 'ի նմին ժամու . չարչարեցան մարտիրոսքն
պէսպէս հնարիւք, բայց ոչ ամենեքեան միով օրինա-
կաւ, այլ զանազանապէս ըստ պատահման ժամանա-
կին և հնարից բռնաւորացն : Իսկ պանչելիս այս վկայ
և հայր, անդր քան զմիտս և զխորհուրդս մարդկան
վերամբառնայ հրաշիւք . վասն զի զամենայն տեսակս

gratia patriarcharum reddebat, visu prophetico animæ res futuras prænuntiabat, ad apostolatus officium electus, Deo innumeram multitudinem electorum offerebat, et ideo fons donorum Sancti Spiritus ab eo oriri visa est. Gregorius pontificalem unctionem, non ab homine neque per hominem accepit, sed revera, uti Paulus, divina Providentia et Spiritus Sancti revelatione vocatus est. Gregorius in pugnis spiritualis belli, vita contemplativa contra insidiosum hostem certabat, quum ob amorem Christi, precibus jejuniis et plurimis aliis virtutibus huic mundo in perpetuum mortuus esset; quapropter, Seraphinis consociatus, perpetuo Deo in cælis hymnum Trisagium offert.

Cur autem de his plura verba faciam? nam quum intolerabiles hujus Sancti cruciatus perpendo, mens mea contremiscit, stupensque modum miratur quo, mortali quum esset et dissolubili natura, tot tormenta in suo corpore sustinuit. Primis enim temporibus unusquisque sanctorum, quamvis magna tormenta, tamen brevi temporis spatio, neque tantæ asperitatis passus est. Isaias sectus est sed uno momento; decollatus Johannes sed uno ictu oculi; lapidatus Stephanus sed sine mora; crucifixus Petrus sed cito; Paulus capitis obtruncatione mortuus est, sed e vestigio. Cruciatu multiplices martyres toleraverunt, non eadem autem ratione sed diversa, pro temporis et tyrannorum more. Itaque admirabilis hic confessor et Pater, humanam mentem et cogitationes transcendit et prodigiose superat, nam universæ tormentorum species, quibus omnes alii affecti sunt, magno animo, veluti si de alieno

չարչարանաց զոր ամենեքեան ընկալան, իրրեւ յօտարի ուրուք մարմնի յանձն իւր բերէր քաջութեամբ. անգիտանայր ուրեմն զընութեանն կիրս. ցանկայր ելանել 'ի մարմնոյն և լինել ընդ Քրիստոսի: Ո՛վ աստուածասէր անձինն, ո՛վ քաջ նահատակին անփոխադրելի բարուցն, ո՛վ ջերմեռանդն հաւատոյն և առ Քրիստոս կատարեալ սիրոյն:

Սմա յօժարեացուք նմանող լինել, ո՛վ սիրելիք, ըստ Պաւղոսի թէ նմանողք ինձ եղերուք, որպէս և ես Քրիստոսի: Սմա հետեւեացուք յօթեմականս վերին ըստ առաքինութեան ընթացից, տնտես առնելով ընդ նմին զկարծեցեալ պայծառութիւնն, զանցաւոր վայելս և զառժամանակեայ զփառս, անեղծելի փառացն փափագեացուք, անթաւամ պսակին, անվախճան արքայութեան, հրեշտակացն պարակցութեան, երրորդութեանն բնակցութեան. գիտելով զի ոչ ունի աղցաւոր կեանս այսորիկ բնաւորական յինքեան բարութիւնս. բայց միայն արտասուս, տառապանս, թշուառութիւնս, վիշտս, ցաւս, ախտաժետութիւնս, նեղութիւն, անձկութիւն, հիւանդութիւն, ծերութիւն, մեղս ազգի ազգիս, և մահ 'ի կատարածի: Այսքան և սոյնպիսի դիւրավատնելի ծանուցեալ զկենցաղս զայս երանելի հայրս մեր, վասն որոյ նուիրեաց զանձն իւր պատարագ Աստուծոյ, զհետ ընթացաւ չարչարանօք խաչին Քրիստոսի. գիտէր արդեւք ըստ մեծին Պաւղոսի, թէ Ոչ են արժանի չարչարանք յայժմեան ժամանակիս՝ հանդերձելոց փառացն որ յայտնելոց են 'ի մեզ:

Այլ գիտեմ, ո՛վ սիրելիք, զի ցանկայ իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնձ կցորդ լինել չարչարանաց նորին, զի և պատրաստեալ պսակացն որ 'ի Տեառնէ հաղորդ գտանիցի. բայց զի չեւ է ժամանակ մարտիրոսութեան, և ոչ են այժմ ընթացք յասպարիզի նահատակութեան, վհատիցէք արդեւք: Սակայն մի յաղագս այսորիկ տրտմեսցիք անյուսուցեամբ. զի թէպէտեւ նոցայն անձեռնարկելի է յայժմուս, այլ կրթեցէք զանձինս ըստ ժամանակիս նահատակութեան: Արհամարհեաց նա զբովանդակ կեանս, արհամարհեցէք և դուք գոնէ

corpore ageretur, perferebat. Num humanæ naturæ cupiditates ignorabat? Exire de corpore et cum Christo esse cupiebat. Heu vere theophilus vir! Heu immutabilis mens strenui athletæ! Heu viva ejus fides et perfectus amor in Christo!

Similes ei fieri cupiamus, o dilectissimi, prout Paulus dicit: « Imitatores mei estote sicut et ego Christi ». Hunc in cœlestes mansiones, virtutis via, sequamur, ejus ad exemplum, apparentem magnificentiam, precarium gaudium et instabilem gloriam contemnentes, ad indeficientem gloriam et immortalem coronam, æternum paradisum, chorum angelorum et Sanctissimæ Trinitatis contubernium aspiremus; quum nobis perspectum sit, hanc sollicitam vitam nullam veram felicitatem in se habere, sed lacrymas, angustias, calamitates, dolores, miserias, molestias, anxietates, morbos, senectam, multiplicia peccata et postremo mortem. Quum talem tamque variabilem hanc vitam noster Pater esse cognosceret, se Deo obtulit in holocaustum, et crucem Christi in tormentis sequutus est; pro certo enim sciebat, ut Paulus dicit: « Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis ».

At ego scio, dilecti, unumquemque vestrum tormentorum ejus participem esse cupere, ut coronas a Domino paratas accipiat; quum autem ista non sint martyrii tempora, neque arena adsit ubi virtus probetur, num animum amittetis? His de causis cavete ne desperatione contristemini. Quum ipsorum martyrum tormenta nunc locum habere non possint, vos virtutibus probate, quæ modo exercenda sunt. Ille hanc vitam omnino sprexit, vos hujus vitæ delicias saltem ex parte contemnite; ille dedit se flammis, vos ignem

մասնաւորաբար զխրախուժիւն սորա . մատնեաց նա զանձն հրոյ, շիջուցէք և դուք յանձանց զհուր ցանկութեան . եհեղ նա զարիւն, և դուք զարտասուս առաջի Տեառն, ընդ նմին և զաւելորդս գոյիցն 'ի ձեռս աղքատացն . կոխեաց նա զկայծակունս բոցոյն, շիջուցէք և դուք առ 'ի ձէնջ զբոց բարկութեան . համբեր նա յետ բազում նեղութեանց՝ մահաշունչ գաղանացն կենակցութեան 'ի խոր վիրապի անդ, համբերեցէք և դուք փորձանաց աշխարհածուփ կենացս առանց կարճ մտութեան . Մի լքանիր 'ի խրատու Տեառն, ուսուցանէ իմաստունն . և Դաւիթ երանէ զմարդ խրատեալ 'ի Տեառնէ . ընդ այսոսիկ և առաքելական բանն երանի տայ ոչք համբերենն փորձանաց, Զի թէ ընտիր եւս գտանիցի, ասէ, առցէ զպսակն կենաց 'ի Տեառնէ :

Յիշեցէք և զհամբերութիւնն սորին յանդնդային վիրապի անդ, որքան դառնաբեր վշտօք առլցեալ էր : Բայց որովհետեւ զվտանգաւոր զայն տեղի յիշեցէք, պարտ է մեզ սակաւ ինչ բանիւք դեգերել անդանօր, եթէ հաճոյ թուիցի, և քննել մտօք թէ որպիսի արդեւք լինէին սրբոյն կեանք 'ի մէջ այնչափ մահաբեր գաղանացն բնակելով . որքան խորհուրդ բարեաց, և զինչ գործ : Երթիցուք այսուհետեւ յառեցուք հոգւոյ աւկամբ առ երանելին, թերեւս կարասցուք շահել ինչ 'ի նմանէն, և իմանալ փոքր 'ի շատէ զժուժկալութիւն նորա և զանմարմնական վարան, զանտանելի առաքինութիւնն, զանդադար աղօթման, զանհանգիստ տքնութիւնն, զանվախճան հսկումն, զանխախտելի հաւատան, զանխզելի յոյսն, զարտասուագոյ պաղատանսն, զանախտական մաղթանսն, զանկերակրելի անմարմնոց նմանեալ կեանսն, քանզի անմարմնոյ արդարեւ երեւէր քաղաքավարութիւն արդարոյն, անվաստակելի սեղանն, առանց երկոց կերակուրն, յոյժ ախորժական եւս էր նմա և անապատական լուծիւնն, որպէս փափագէր պարապել միշտ երկնային տեսութեանցն, ստանալ թեւս իբրեւ զաղանւոյ և հեռաւալ դադարել յանապատի : Տրտմութիւն ոչ էր նորա այլ ինչ, քան եթէ անկատար մնալ յասպարիզի անդ

concupiscentiæ in vobismetipsis extinguite; ille suum sanguinem sparsit, vos lacrymas coram Domino fundite; et simul quod superest bonorum in manus pauperum tradite; ille flammaram scintillas calcavit, vos iræ flammam opprimite; ille tot laboribus exantlatis, societatem ferocium belluarum in profunda caverna toleravit, vos mundanas vitæ tentationes sine desperatione sustinete. Sapiens hortatur, ne a Deo-admoniti animo deficiatis, et David beatum declarat hominem quem Deus admonet; pariterque Apostolus beatos appellat eos qui tentationes sustinent, quum dicit: "Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam quum probatus fuerit, accipiet a Domino coronam vitæ".

In mentem revocate etiam Sancti patientiam in profunda abysson, et quo acerbo dolore ibi opprimebatur. Sed, quia de eo periculoso loco mentionem fecimus, nobis, paucis verbis, si vobis placet, de eodem loqui opus est, et mente examinare quænam ejus Sancti vita esset, quum inter letiferas belluas habitaret, et quot bonas cogitationes suo animo voveret, et quot bona opera faceret. Nunc igitur mentis oculos ad Sanctum convertamus, et fortasse aliquid adjumenti ab eo accipere, et ex parte saltem constantiam et vitam spiritualem, virtutem excellentem, continuas orationes, perpetuam vigilantiam, vigilias assiduas, fidem inconcussam, firmam spem, preces cum lacrymis et clamore, supplicationes purissimas, vitam cibo carentem, (spiritibus) incorporeis similem, intelligere nobis dabitur, quia hujus Sancti vita angeli videbatur: mensa (erat) sine labore, et cibus sine cura, jucundum ei deserti erat silentium, visionibus cœlestibus delectari semper cupiebat, pennas habere ut columbæ et ab aliis segregatus in solitudine manere. Hoc tantum dolebat, quod infecto certamine, stadio discederet. Integra ejus vita probationum cursus fuit; quotidie prælium gerens adversus principes et potestates mundi, rectores te-

նահատակութեան . սակայն բովանդակ նորայն կեանք հանդէս էր վկայութեան , հանապազօր պատերազմելով ընդ պետութիւնս և ընդ իշխանութիւնս աշխարհակալի խաւարիս , նմա արդարեւ աշխարհ 'ի խաչ ելեալ էր , և նա աշխարհի , ըստ Առաքելոյ , 'ի ջանս և 'ի վաստակս , 'ի քաղց և 'ի ծարաւ , 'ի պահս և 'ի տքնութիւն , 'ի ցուրտ և 'ի մերկութիւն :

Այլ ո՞վ բաւական իցէ բանիւ պատմել զանտանելի ճգնութիւն երանելոյն , կամ օրինակաւ ցուցանել զանհանդուրժելի նեղութիւն նորա . որ 'ի մէջ իժից և քարբից ունէր զբնակութիւնն , ուր ոչ խօսակից ոք մերձ , ոչ վշտակից , ոչ բարեկամ , ոչ օգնական , ոչ սփոփիչ , ոչ սպասաւոր . այլ տեւէր մեծաւ ժուժկալութեամբ իբրեւ կենդանւոյն եղեալ 'ի գերեզմանի , անյարկ , անծածկոյթ , զայնչափ ժամանակս 'ի գիշերի և 'ի տունջեան 'ի տապոյ , ամարանոյ և սառնամանեաց ձմերանոյն . քանզի աստուածամուխ էր այրն , ամենիմաստ գիտութեամբ Հոգւոյն շնորհաց առլցեալ , մոռացն աչք պայծառագոյն , հոգւոյն մաքրեալ , յաշխարհական զբաղանաց հեռացեալ , ըզհանդերձեալսն միայն նկատէր , զապագայսն առաջի աչաց տեսանէր , խրախուսէր տէրունական խրատուն , զօրանայր աստուածեղէն բանիւն . Յաշխարհի , ասէ , նեղութիւն ունիցիք , այլ քաջալերեցաւրուք զի ես յաղթեցի աշխարհի : Յիշէր ուրեմն և զառաքելականն բան , զի թէ և Արտաքին մարդս մեր ապականի , ասէ , այլ ներքինն նորոգի օր ըստ օրէ . զի այժմու յաճախութիւնն նեղութեանս՝ զյաւիտենական փառան գործէ 'ի մեզ : Սաղմոսէր և ընդ Դաւթայ . Համբերելով համբերի Տեառն և լուաւ աղօթից իմոց . հանդիս 'ի գբոյ տառապանաց 'ի կաւոյ և 'ի տղմոյ . և թէ , Ն՛րբ եկից երեւեցայց երեսացդ Աստուծոյ . քանզի խանդակալթ սիրով եմ ես . ցոյց ինձ , ասէ , զերեսս քո , և լսելի արա ինձ զձայն քո , զի ձայն քո քաղցր է և տեսութիւն քո գեղեցիկ . զհետ հոտոյ իւղոց քոց ընթացայց : Այսպիսի ուրեմն բարբառէր հանապազ , այսպիսի աղօթիւք պաղատէր երանելին Գրիգոր , յայսպիս

nebrarum harum, et similis Apostolo: " Illi vere mundus crucifixus erat, et ille mundo, in labore et ærumna, in fame et siti, in jejuniis, vigiliis, in frigore et nuditate ».

Sed quis poterit verbo narrare intolerabilem austeritatem Sancti, aut, ad exemplum, non ferendam afflictionem ejus describere? qui inter aspides et basiliscos habitabat, ubi nemo aderat, qui cum eo conversaretur, nullus amicus qui condoleret, auxiliator, consiliator, famulus nullus: omnia autem magna patientia sustinebat, uti vivus in sepulcro conditus, sine tecto, sine receptáculo, æstivo ardore et algoribus hibernis, diu noctuque tanto temporis spatio. Quia erat vir conjunctissimus Deo, in sublimissima scientia donorum Spiritus Dei admodum versatus, oculis mentis perspicax, anima pura, negotiis profanis alienus, et futura tantum cogitabat eaque ante oculos videbat, monitis Domini animum sumebat, roborabatur verbo divino: " In mundo, ait, pressuram habebitis sed confidite, ego vici mundum ». Recordabatur autem verbum apostolicum: " Sed licet is, ait, qui foris est, noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem. Quoniam multiplices pœnæ in præsentī gloriam æternam in nobis operantur ». Psallebat etiam cum David: " Expectans expectavi Dominum et exaudivit preces meas: eduxit me de lacu miseriæ et de luto fæcis »; et, " Quando veniam et apparebo ante faciem Dei, quia amore langueo; ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, et facies tua decora, post te curram in odorem unguentorum tuorum ». Hoc modo ergo loquebatur semper, talibus orationibus beatus Gregorius implorabat, talibus supplicationibus flectebat clementissimam misericordiam Dei, quum gregem suum errantem pastor bonus adiret,

սի մաղթանս խոնարհեցուցանէր զամենողորմ գթութիւնն Աստուծոյ, մինչեւ յայց եւ հովիւն քաջ մուրեալ հօտի իւրոյ, այն որ կամի զամենայն մարդիկ զի կեցցեն և 'ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեալսն ամենեքեան: Եւ այցելութեանն օրինակ էր այսպիսի:

Կոյս ոմն գեղեցկութեամբ հռչակեալ Հռիփսիմէ անուն, յարեւմտից արեգակն ծագեալ արեւելեան աշխարհին հանդերձ լուսափայլ աստեղզքն որ ընդ նմակուսանաց վայելչութիւնն, մարտիրոսաց պարծանքն, հրեշտակաց զուարճացուցիչն, դիւաց ահարկուն, երկնաւոր փեսային հարսնացեալն, Աստուծոյ ինքնանուէր ընծայն, սրբութեան սիրողն, ամենամաքուր խորհուրդն, առաքլինասէր հոգին, արիական պատերազմողն, հակառակամարտիցն յաղթողն, պայծառագոյն շառաւեղն, քաջատոհմիկ ոստն, պտղաբեր ձիթենին, նախանձելի վաղքն, պարկեշտութեան օրինակն, արեւմտից նորաբոյս ծաղիկն, արեւելից զարդարին, վայելչագեղ տիպն, աստուածատեսակագոյն միտքն, ազամանդեայ պնդութիւնն, որ զանբաւ զօրութիւն սկայազին բռնաւորին 'ի պարտութիւն դարձուցանէր իբրեւ զտղայ. վասն որոյ երգէ աստուածայինն Դաւիթ. Ամենայն փառք դուսեր թագաւորի 'ի ներքուստ և վերջաւորս յոսկեհուն պաճուճեալ: Զի ոչ և վասն իմաստախոհ նորուն դայեկի Գոյիանէ առացից, ողջախոհութեանց մօրն, աստուածահաճոյ դաստիարակին, ամենիմաստ ուսուցչին, պնդադոյն հոգւոյն, անփոխադրելի խրատուն. որ ոչ յաղթէր 'ի փաղաքշական պատրանաց բռնաւորին, այլ շուրջ փարէր, պաշտէր բանիւք, մարգէր առ 'ի յաղթութիւն, զօրանալ քաջալերէր. Ո՛վ գեղեցիկդ ինձ, ասելով, սնոտի է կենցաղս, ստուերք են խոստացեալքդ, ունայնութիւն են պատրանքն, ժուժկալեա փոքր միւս եւս, զօրացիր 'ի սէրն Աստուծոյ. բարիդ է անմահ փեսային հարսնանալ, լաւագոյն ընդ իմաստուն կուսանսն մտանել յառազաստն երկնային: Այսպիսի խանդաղատական բանիւք յորդորէ զկոյսն՝ անխոնարհելի զմտացն դիտաւորութիւն ունելով առ Աստուած մին.

qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire. Atque ejus visitationis hæc ratio fuit.

Virgo quædam, cui nomen Rypsime, celebris pulchritudine, ab Occidente (uti) sol orientalis regionis exurgens, simul cum fulgentibus astris, decus virginum, gloria martyrum, delictum angelorum, dæmonum terror, nupta cœlesti sponso, se dono Deo offerens, sanctitatis amans, intellectus purissimus, anima avida virtutis, strenua bellatrix, victrix adversariorum, illustris surculus, ramus nobili genere, olea fructifera, vita desiderabilis, exemplum honestatis, flos novellus Occidentis, ornamentum Orientis, imago speciosa, mens Deo similis, constantia adamantina, immensam fortitudinem gigantæi tyranni veluti pueri expugnabat; de qua canit divus David: « Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus ». Cur non loquar etiam de sapiente ejus moderatrice Gajane, matre continentiæ, educatrice Deo accepta, prudentissima magistra, animo forti, sapientia immutabili? quæ invicta blandis insidiis tyranni obsistebat et amplectebatur eam, obsecrabat eam verbis, exercebat ad victoriam, hortabatur ut animum sumeret, dicens: « O pulchra mea, futilis est hæc vita, hujusmodi promissa umbræ sunt, oblectamenta sunt vanitates, habet patientiam adhuc paullisper, vires auge amore Dei; bene est nubere sponso immortalis, melius cum virginibus sapientibus cœlestem thalamum ingredi ». His benevolis verbis hortatur virginem, ut usque ad finem mentis consilium inflexibile ad Deum dirigat: et hoc modo strenue pugnando, et martyrii cursu confecto omnes in Christo requiescebant.

չեւ ցկատարումն . որովք արիարար ճշնութեամբ և վկայական հանդիսիւ կատարէին ամենեքեան 'ի Քրիստոս :

Եւ զի՛նչ յետ այսորիկ . պատուհասեալ լինէր բռնաւորն հանդերձ զօրօք զժնդակագոյն հարուածովք . քանզի փոփոխեալ լինելով 'ի մարդկային բնութենէն 'ի կերպարանս խոզի, որպէս երբեմն արքայն Ասորեստանեայց 'ի ձեռն Դանիելի, ոչ օրինակաւ՝ այլ արդեամբք, ոչ առասպելով՝ այլ ճշմարտութեամբ, զազրալի տեսեամբ, սղորմելի կերպարանաւ, յանդուգն ժպիրհ, դիւական, մոլեկանաց նմանեալ, իրբեւ զկինճ վայրենի յանտառի բնակելով որպէս զնոսա 'ի մէջ նոցին . արդարեւ 'ի պատուի էր և ոչ իմացաւ այլ հաւասարեաց անասնոց անմտից : Այսպէս պատուհասէ Աստուած՝ որք հակառակ նմին յանդգնին . այսպիսի հարուածովք խայտառակէ զանհնազանդան պատուիրանաց իւրոց :

Այժմ՝ ո՛ր է քո թագաւորական բարձրայօնութիւն, ո՛ր հպարտութիւն, ո՛ր խրոխտալի ամբարհաւածութիւնն, ո՛ր գերազատիւ աթոռն, ո՛ր թագն արքայական, ո՛ր ոսկեհուռն բազմականքն, ո՛ր պանչելի զօրութիւն, ո՛ր անյաղթելի քաջութիւնն, ո՛ր զօրավարքն հզօրք, ո՛ր պետքն բռնաւորք, ո՛ր ատենական նախարարքն, ո՛ր փայլաքուչքն և կատակերգք, ո՛ր դատողական բեմն, ո՛ր տանջողական ատենան, ո՛ր դահիճքն փութացեալք, ո՛ր չարահնար մեքենայքն . ո՛ր են և դիքն ձեր յոր յուսացեալ էիք դուք 'ի նոսա . յարիցեն արդ եղիցին ձեզ թիկունք : Ընգէր ո՛վ յիմարեալքդ ոչ լուայք մարգարէին զոր ասաց 'ի դիմացն Աստուծոյ . Տեսէք տեսէք թէ ես եմ, և ոչ է այլ Աստուած բայց յինէն որ սպանանեմ և կեցուցանեմ, հարկանեմ և բժշկեմ . եթէ ոչ խրատեցայք յառաջագոյն բանիւ, խրատեալիք այժմ 'ի ձեռն պատուհասի հարուածոցդ : Բայց զի՛նչ առաւել քան զայս ներդործիւր առ արքային Նաբուքոդոնոսորայ . ո՛չ ապաքէն և զնա իսկ խրատէր մարգարէն Դանիէլ, և պատուիրէր յառաջագոյն . սակայն իբրեւ իժի և քարբի խցեալ զա-

Quæ autem post hæc? Tyrannus puniebatur, una cum militibus, cruciatibus acerrimis; nam a natura humana in formam suis conversus, ut olim rex Assyriæ per Danielelem, non fecte sed reapse, non fabulose sed vere, sordida figura, misero aspectu, audax, inverecundus, dæmoniacus, similis obsessis, ut silvestris porcus in silvis simul cum feris eorum more habitabat: vere cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus. Sic Deus illos punit, qui contra eum insurgere audent, hujusmodi plagis ejus legis violatores infames reddit.

Ubi est nunc fastus tuus regalis, ubi superbia, ubi arrogans jactantia, ubi solium excelsum, ubi corona regalis, ubi sellæ vestibibus auro textis indutæ, ubi mirabilis fortitudo, ubi virtus invicta, ubi duces fortes, ubi principes tyranni, ubi consiliarii forenses, ubi adulatores et scurræ, ubi tribunal judiciale, ubi forum pœnale, ubi carnifices excitati, ubi machinæ maligne inventæ; ubi sunt et dii vestri, in quibus vestram spem reposueratis? nunc surgant ii, et vobis auxilio veniant. Cur, amentes, verbis prophetæ, nomine Dei prolatis, aures non præbuisistis? "Videte, videte quod ego sim solus, et non sit alius Deus præter me: qui occidam, et vivere faciam; percutiam et sanabo"; qui prius verbis emendati non estis, nunc plagarum flagelli corrigemini. Sed quis præterea regi Nabuchodonosori accidit? Nonne etiam Daniel propheta eum hortatus est et monuit? sed ille ut aspis et basiliscus suas aures obturans, vocem apti incantatoris non audiit, et a sapiente medico medicinam non accepit, donec prædictæ punishmentis sententia in eo adimpleta est. Similia tunc illis acciderunt

կանջս իւր ոչ լսէր զձայն թովչի ճարտարի , և ոչ ընդ-
ունէր զղեղ 'ի դեղատուէն իմաստնոյ , մինչեւ արդեամիք
իսկ ընկալաւ զբան նախասացեալ պատուհասին : Նմա-
նապէս և աստանօր պատահեցին առ սոսա 'ի ձեռն
մեծի վկային Աստուծոյ , զի որք ոչ տեսին զարեւ 'ի
խրատուէ աստուածային բանից նորա , անարգ եղին
որպէս ջուր զի հեղու , և 'ի լարել աղեղան Հօգորին տը-
կարացան . վասն որոյ ուրախ լինէր արդարն 'ի տեսա-
նելն զհատուցումն :

Եւ նորա այնուհետեւ զղջացեալ խնդրէին զՏէրն ,
յորժամ ապանանէր զնոսա , դառնային և առաւօտ առ-
նէին առ Աստուած . զի ծանեան աստուածասաստ գոլ
զպատուհանն , անբժշկելի զհարուածմն , անյուսալի՝
զախտն , որով ընկալեալ 'ի խորս տարակուսութեան
յայնժամ յիշէին զԱստուած և -զքաջ նահատակ նորա
զԳրիգորիոս : Զո՞ արդեւք . զկալանաւորն , զբանդեալն ,
զաղքատն , զանազգին , զանյարկն , զբազմավիտն ,
զմահապարտեալն , զկենդանւոյն թաղեալն . զնա խըն-
դրէին հաւատով , 'ի ձեռն նորա յուսային բուժիլ յան-
բժշկական ախտիցն . և 'ի խնդիր ելանելով սրբոյն , ոչ
մարդկային ինչ յուսով , այլ յայտնութեամբ տեսեանն՝
որ երեւեցաւ քեռ թագաւորին : Եւ յիրաւի ուրեմն .
քանզի զիմրդ յուսային յետ այնչափ ժամանակաց
կեալ նմա յայնպիսի անհանդուրժական վայրին . ան-
ակնկալի էին իրքն , անյուսալի զարմանք , սակայն Աս-
տուծոյ ամենայն ինչ կարելի է . զի որ զՅովնան 'ի փոր
կիտին պահեաց կենդանի , և զՊաւլոս 'ի խորոցն ան-
դընդային փրկեաց , նաեւ զմեծն Գրիգորիոս պահեաց
անարատ 'ի խոր վիրապի անդ . որ և նախ քան զհե-
տեւել խնդրողացն յայտնէր նմա Տէր զհանդերձեալն ,
ոչ 'ի միակէ և յամպոյ , այլ յանդիման տեսեամբ երե-
ւէր , այն՝ որ ընդ նմա գոլով հանապաղ և ոչ երբէք մեկ-
նէր առ 'ի նմանէ , ըստ իւրումն բանի , թէ Որ սիրէ զիս՝
զբանն իմ պահեացէ , և ես և -Հայր եկեսցուք և օթեմկանս
առ նմա արասցուք . և եթէ Յո՞ հանգեայց եթէ ոչ 'ի
հեզս և 'ի խոնարհս , և ոչք դողան 'ի բանից իմոց : Վասն
որոյ բարեգութն և մարդասէրն ձայնէր առ նահատակն

per magnum Dei martyrem, nam qui monitis divinarum ejus verborum solem non viderunt, veluti aqua quæ abjicitur contempti sunt, et quum Fortis arcum suum tetendit, debilitati sunt: propterea videns vindictam justus lætabatur.

Ipsi tunc pœnitentia ducti quærebant Dominum; cum occideret eos revertebantur, et diluculo veniebant ad eum; quoniam cognoverunt punitionem sibi illatam esse divinæ minationis effectum, ærumnas irremediabiles, calamitates sine spe, ideo profundo angore confecti, Dei et ejus strenui defensoris Gregorii tunc recordabantur. Cujusnam? Carcere detenti, captivi, pauperis, ignobilis, domus carentis, afflictissimi, morte damnati, ejus qui vivens sepultus est. Eum quærebant fide, ejus manu sperabant fore ut sanarentur plagis remedio carentibus, et Sanctum non humana spe conquerebant, sed revelatione, quæ regis sorori facta est. Et profecto; nam quomodo sperare potuissent eum tamdiu vivere illo intolerabili loco: res præter spem erat, miraculum non prævisum, sed Deo omnia possible sunt; quia is qui vivum Jonam servavit in ventre piscis magni et Paulum profundi maris abyssu liberavit, ipse etiam Gregorium Magnum incolumem in illa profunda caverna servavit, et ante adventum quærentium ei Dominus futurum prædicebat: non turbine et nube sed visione, facie ad faciem, apparebat qui quum semper esset cum eo, nunquam ab eo recedebat, sicuti ipse dixit: "Qui diligit me sermonem meum servat, et ego et Pater ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus"; et: "Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum et contritum spiritu, et trementem sermones meos?" Ita Deus misericors et humanus suum

իւր ասելով. Արի որ ննջեսդ և կանգնեաց 'ի մեռելոց ,
 և լուսատու եւս եղիցի քեզ Քրիստոս . արի քաջ նահա-
 տակդ իմ , որ զհակառակորդ բանսարկուն մեծաւ ժուժ-
 կալութեամբ ընթացրեալ կործանեցեր . արի որ յաս-
 պարիսի ընթացիցն արիաբար նահատակեցար ընդդէմ
 թշնամոյն . արի որ զսկզբնաչարն Բելիար զգետնեալ
 ընդ ոտիւք մեռուցեր . արի հաստատեալ սիւնդ եկե-
 ղեցոյ իմոյ և պարծանք տիեզերաց . արի ուսուցիչդ
 ուղղափառութեան և գեղեցկութիւնդ աշխարհի . արի
 քարոզդ հաւատոյ և առաջնորդ մարդկան 'ի ճանա-
 պարհս արքայութեան . արի և զօրացիր , արի և պըն-
 դեա արիաբար զմէջ քո . ոչ ընկղմեցար բազմահոս ա-
 լեզն . զարթիր և սթափեաց , զի ահա նորոգեսցի ի-
 բրեւ զարծուոյ մանկութիւն քո . արի և քարոյեա զա-
 ւետարանն իմ , յաղագս որոյ բազում համբերեցեր կրից
 չարչարանաց : Արի և զուարճացիր , զի արարից քքեզ
 յազգ մեծ՝ որպէս կանխաւ զԱբրահամ . արի և ընկալ
 զպտուղ վտտակոցն քոց . վասն այնորիկ երկարեցի
 զվիշտն յոբնազան տանջանաց քոց՝ զի հայր ազգաց
 բազմաց արարից քքեզ , զի բազմացուցից զգաւակ քո
 իբրեւ զաստեղս երկնից և իբրեւ զաւազ ծովու . մի հա-
 մարիցիս այլազդ արարեալ առ քեզ յայտնութիւն ,
 բայց զի արդար երեւեսցիս , զի փառաւորեսցիս , զի
 երեւելի հրեշտակացն և մարդկան եղիցիս : Գոյր հնար
 պսակել քքեզ միայն յընթացս ասպարիսին , սակայն
 բազմաց վտանգումն իրքն լինէր . յաղագս այսորիկ եր-
 կայնամտեցի 'ի նեղութեանցն քոց , զի բարձրագոյն
 փառաց արժանացուցից քքեզ , զի յեւս առաւելութիւն
 պատուոյ և աշտիճանի բարձրացուցից : Ընկալար զպսակ
 նահատակութեան , ընկալցիս և այժմ զաթոռ հայրա-
 պետութեան . բարձրացար կառք առաքինութեամբ
 ընդ եղիայի , ընկալ և այժմ զչնորհ նախատեսութեան
 նորա . ճգնեցար ընդ Յովհաննու 'ի դժնդակագոյնդ յա-
 նապատի , գուշեա և դու ընդ նմա զձայն բարբառոյն
 յանապատի . տարժանեցար 'ի բանդի կապանաց ընդ
 Պաւլոսի , ընկալ ընդ նմա և զանարգել քարոզութիւն
 բանի իմոյ ընդ տիեզերս . Պետրոս զփականս արքայու-

defensorem vocabat dicens: " Surge qui dormis et attolle te a mortuis, et illuminabit te Christus: veni mi strenue defensor, qui maxima patientia hostem diabulum prosternens contrivisti: veni, qui in stadio cursus tui strenue contra adversarium pugnasti; veni, qui proterens pedibus auctorem omnium malorum Belial interfecisti: veni, qui columna inconcussa meæ Ecclesiæ et gloria es universi orbis: veni o doctor catholicæ fidei et perfectio mundi: veni prædicator fidei et hominum dux in paradisi semita: surge, animum sume, surge et cinge strenue tua latera; undis irrumpentibus submersus non fuisti: surge et animum sume; ecce reflorebit veluti aquilæ juvenus tua. Veni et annuntia Evangelium meum, cujus causa multa tormenta sustinuisti. Veni et lætare, nam faciam te in gentem magnam sicuti olim Abraham; veni ad fructum tuorum laborum accipiendum. Pœnam tuorum multiplicium tormentorum produxi, ut te patrem multorum populorum facerem et tuos filios multiplicarem veluti sidera cœli et arenas maris: ne credas aliam ob causam tibi talem revelationem factam fuisse nisi ut justus appareas et valde glorificatus et illustris coram angelis et hominibus. Tu coronari poteras in stadio probationis tuæ, sed multis inde venturum fuisset damnum; idcirco diu tuas afflictiones protraxi, ut te dignum redderem altiore gloria, te enim ad majorem gradum dignitatis et honoris extollam. Coronam confessoris accepisti, nunc thronum patriarchale obtinebis; evectus fuisti ad cœlum curru virtutis simul cum Elia, accipe nunc gratiam ejus prophetiæ; passus es cum Johanne in deserto intolerabili, vocem extolle cum illo clamante in deserto; vexatus es in vinculis carceris cum Paulo, accipe simul cum eo munus prædicandi in universo mundo verbum meum, cui resisti non potest. Petrus a me claves paradisi accepit, accipe et tu eandem facultatem ligandi et solvendi in cœlo et in terra; mei duodecim apostoli inter se mundum universum sorte diviserunt, sed tu solus ubi-

թեան էառ յինէն, ա՛ռ և դու զնոյն իշխանութիւն կապել և արձակել 'ի յերկինս և 'ի յերկրի. առաքեալքն իմ՝ երկոտասան 'ի վերայ ինքեանց բարժանեցին վիճակաւ զընդհանուր աշխարհս, իսկ դու միայն ընդ համասփիւռս վիճակաւ քարոզեցես զաւետարանն իմ. վասն որոյ ընկալեալ զանուն մարդեղութեան իմոյ՝ արեգակն արդարութեան կոչեսլիր տիեզերաց :

Յայնժամ վազէր կազն իբրեւ զեղջերու, և պարզ լինէր լեզու ծանրախօսին. ոչ յապաղէր, ոչ յերկուանայր, այլ վազվաղակի ընթանայր 'ի կոյումն տէրունական. քանզի գիտէր զգօրութիւն կոյողին յառաջդոյն, հաւատայր Աստուծոյ և համարէր նմա արդարութիւն, զուարճանայր ցնծութեամբ, հրճուէր հոգեւորապէս, կաքաւէր խորհրդաբար, աղաղակէր 'ի ձայն ցնծութեան առ Աստուած ասելով. Այսօր է զոր արար Տէր, եկալք ցնծասցուք և ուրախասցուք 'ի սմա :

Յայնժամ և բռնաւորն ելեալ 'ի միջոյ գազանացն ընդ առաջ ընթանայր նմա. որ երբեմն թաղաւոր՝ այժմ՝ խոզ անտառի, գարշելի տեսեամբ, զազրագոյն կերպարանք, կատապի մոլութեամբ, հանդերձ այսամբ տեալ բազմութեամբն, փրփրելով և զանձինս ցտելով, առ ոտս սրբոյն անկանէր, շուրջ փարէր զնովաւ, աղբսէր զողորմութիւնն կերպարանաւ, ձեւացուցանէր զհայցուածն. մինչեւ անկեալ նահատակն Քրիստոսի 'ի վերայ երեսաց իւրոց, երկիր պագանէր տեառն Աստուծոյ, և աղբււրս ճրտասուաց հեղլով յաչաց՝ գոհանալով զՏեառնէ, բերկրեալ սրտիւ ասելով. Ըստ բազում ցաւոց սրտի իմոյ մխիթարութիւն քո ուրախ արար զանձն իմ. և ո՞վ խօսեսցի զգօրութիւն քո, Տէր, որ դարձուցեր զվէմն 'ի վտակս ջուրց և զապառաժն յաղբերակունս. զի ահա և այժմ՝ զկարծրութիւն սրտից ժողովրդեանս այսորիկ կակղացուցեր հրով բարկութեամբ քով իբրեւ զմիմ, և 'ի սանձս և 'ի դանդանաւանդս ճմլեալ զկզակս նոցա՝ դարձուցեր առ քեզ, Տէր. կարող ես և 'ի քարանց յարուցանել սրդիս Աբրահամաւ. վասն որոյ աղաչեմ՝ զանբաւ մարդասիրութիւնքո, տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, միածին որդի և բան մշտն.

que sorte ¹ meum Evangelium prædicabis, et ideo meum nomen accipiens, quod in incarnatione sumpsi, appellaris sol justitiæ orbis terrarum.

Tunc claudus saliebat sicut cervus et aperta erat lingua mutorum, non cunctabatur, non dubitabat, sed statim Domini vocatione currebat, quia cognoscebat vim ejus qui eum primum vocavit, credebat in Deum et reputatum est ei ad justitiam, lætabatur gaudens, jubilabat animo, exultabat spiritu, voce tripudiante clamabat ad Deum dicens: "Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea".

Tunc etiam tyrannus, a feris secedens, obviam ibat ei; rex olim et tunc sus silvestris, fœdus aspectu, turpi forma, furore ferino, simul cum dæmoniacorum multitudine, spumescens et semetipsum unguibus dilacerans, ad pedes Sancti se projiciebat, eum circumdabat, gestibus misericordiam petebat, ut preces ederet nitebatur. Tunc Christi confessor humi provolutus Dominum Deum adorabat, et ab oculis copiosas lacrymas fundens Domino Deo gratias agens, animo lætanti dicebat: "Meo dolori par tua consolatio lætitia me affecit, et quis tuam potentiam, Domine, enarrabit, qui petram in rivus aquarum et rupem in fontes convertisti? Et ecce nunc duritiem cordis hujus populi solvisti, veluti ceram, igne iræ tuæ; et in camo et fræno maxillas eorum constringens, eos ad te, Domine, attraxisti. Tu lapidibus etiam filios Abraham excitare potes, ideo tuam clementiam precor, Domine mi Jesu Christe, Fili Unigenite et Verbum æterni Patris, omnium factor et omnium dominator, qui fortem te in crucem attollens

1 Hic vitium quoddam esse videtur in codice.

ջենաւորիդ Հօր, արարիչ ամենայնի և տէր բոլորից, որ բարձրանալով քո 'ի խաչին՝ կապեցեր զհօրն, և մեզ կապելոցս՝ ազատութիւն յաւիտենական շնորհեցեր. գլծա և այժմ'ի ստեղծուածս ձեռաց քոց, և առաքեա զզօրութիւն բազկի քո, և ազատեա զժողովուրդս զայս 'ի ծառայութենէ բանսարկուին, ցուցանելով յայտնապէս թէ դու միայն ես Աստուած կենդանի և մշտնջենաւոր, և թագաւոր անմահ, հօր և յաւիտենական. արդ բժշկեա զսոսա, Տէր, 'ի բարկութենէ հարուածոց քոց, նայեցեալ 'ի խոնարհութիւն ծառայիս քո. և ինձ շնորհեա բան իմաստութեան, զի քով զօրութեամբդ կարացից մեկնել զսոսա 'ի ծառայութենէ դիւաց, և ընծայել քեզ տեսնն Աստուծոյ ժողովուրդ սեպհական:

Եւ նայեցեալ Տէր յաղաչանս սրբոյն, շնորհեաց ամենեցուն առժամայն զբուժումն 'ի դիւական ախտիցն, և զմարդկապէսն մտաւորութիւն և զխօսս թագաւորին: Եւ եկեալ վաղվաղակի նոքօք հանդերձ, խնդրէր տեսանել զնշխարս վկայիցն Աստուծոյ. և տեսեալ՝ հաւաքէր խնդութեամբ, և մեծաւ պատուով ամիփփէր զգանձսն պատուականս 'ի հնձանայարկս նոցունց. ուր և ինքեան վանս կալեալ, բաղմամբօս ժողովրդեամբն, և թագաւորան, սկսանէր ուսուցանել զնոսա 'ի սկզբանց արարչութեանց անտի մինչեւ ցկատարումն յաւիտենիս. զոր ոչ է մեզ կարելի ասել մի ըստ միովէ. քանզի յոյժ իմաստուն էր այրն հոգեւորական գիտութեամբ, լի շնորհօք աստուածային. բայց թերեւ ծանուցանէր զանեղութիւնն Աստուծոյ և զարարածոց ամենայն զեղելութիւն, զգոյացութիւն մարդոյն, զշնորհին պարգեւ, զանձնիշխան կամքս, զփափկութիւն դրախտին, զթագաւորելն ամենայնի որ 'ի ներքոյ երկնից, զբանսարկուին նախանձ, զդաւաճանութիւն կնոջն, զյանցաններն զպատուիրանաւ, զարտասահմաններն 'ի ցանկալի վայելչութենէ հայրենեացն, զմահուամբ դատապարտութիւնն, զյաճախութիւնն յետ այնր 'ի մեղս, զօտարանալն յԱստուծոյ, զնուազել աստուածապաշտութեանն, զըրհեղելաւն կործանումն, զընտիր միայն գտաններն նոյի, զաշ-

ligasti, et nobis ligatis libertatem æternam obtulisti; nunc miserere creaturarum quæ sunt opus manus tuæ; vim brachii tui adhibe, et a servitute calumniatoris hunc populum libera, manifeste probans te solum esse Deum vivum et interminum, regem immortalem, fortem et æternum. Hos plagis iræ tuæ sana, Domine, infirmitatem servi tui considerans, et mihi verba sapientiæ concede, ut per tuam potentiam hos a servitute dæmoniorum eripere possim et tibi Domino Deo populum tuum electum reddere.

Dominus orationem Sancti respiciens, statim liberationem a morbis diabolicis, et regi humanam rationem et loquelam concessit. Et cito Sanctus simul cum illis pergens, reliquias martyrum Dei videre volebat; et eas conspectas lætus colligebat, magnoque honore hos mirificos thesauros in eorum cellis condebat; ubi domicilium etiam suum ponens, simul cum multitudine populi et cum rege, eis prædicabat, incipiens ab initio creationis usque ad finem hujus mundi, res quas nobis impossibile est singillatim dicere, quoniam vir doctissimus erat et spirituali sapientia et divina gratia præditus. Ipsis explicabat Dei existentiam a se, creationem omnium rerum et hominis, donum gratiæ, voluntatis libertatem, ejus delicias in paradiso, ejus dominationem in omnia quæ sub cælo sunt, invidiam diaboli, proditionem mulieris, præcepti violationem, exilium ab optabili pulchritudine patriæ, damnationem ad mortem, frequentiam post hæc in peccando, abscessum a Domino, decrementum cultus veri Dei, excidium per diluvium, innocentiam unius Noe, ædificationem et ruinam turris, polytheismum idolorum, propagationem idololatriæ in mundum universum, fidem Abrahami, servitutem Israelis, plagas Ægypti, pervicaciam Pharaonis, maris divisionem, populi transitum, submersionem Pharaonis

տարակին զշինութիւն և կործանումն , զբազմաստուածութիւնն դիւաց , զյաճախել կռապաշտութեանն ընդ տինգերս , զհաւատալն Աբրահամու , զծառայութիւնն իսրայելի , զհարուածսն Եգիպտոսի , զխստանալն Փարաւոնի , զբաժանումն ծովուն , զանցանել ժողովրդեանն , զընկղմելն Փարաւոնի և զօրացն , զյանապատին սրանչելիք , զմոխիսական քարոզն , զգրաւորական օրէնքն , զառ 'ի յերկիրն աւետեաց փոփոխումն , զմարգարէիցն զգուշակութիւն , զգալուստն Գրիստոսի , զտրնօրինական խորհուրդն , զխաչելն որ վասն մեր , զմեռանելն ստուգապէս , զթաղելն 'ի գերեզմանի , զյառնելն յերրորդ աւուր , զփրկելն զմեզ 'ի սատանայէ , զյաղթելն մահու զօրութեանն , զվերանալն առ Հայր յերկինս , զիջանելն Հոգւոյն սրբոյ 'ի վերնատունն , զաճումն աստուածապաշտութեանն , զառաքելական քարոզութիւնն , զմիւսանգամ գալուստն Հայրենի փառօք , զյարութիւնն ամենայն տինգերաց և զհամառօտ վճիռ դատաստանին յաւիտենից : Այսոքիւք ամենեւումք յաճախագոյն գիտութեամբ և առատ վարդապետութեամբ , ըստ ժամանակին պիտոյիցն , վկայութեամբք և օրինակօք յաստուածաշունչ գրոց՝ հաստատէր զնոսա :

Եւտ այսր դարձեալ աղաչանք մաղթանաց հարուածելոցն առ երանելին , և նորուն պաղատանք փարելիք առ Տէր վասն բժշկութեան նոցա , որով ոչ յապաղմամբ ընկալան զհայցելին : Քանզի բառնայր վաղվաղակի 'ի ձեռն աղօթից նորա հարուածք պատուհասին յամենեցուն , և կնքելով զթագաւորն այրն Աստուծոյ նշանաւ խաչին , թօթափէր նոյնժամայն զգետ խաւարային , մերկանայր և զկերպարանս անասնեղէն զոր զգեցաւ յաղագս մեղացն դատապարտեալ , և զգենոյր զառաջին կերպարանացն զվայելութիւն , 'նա եւս զարմանադոյն և հրաշսլի : Ո՛վ մեծագունի իրին , ո՛վ անտանելի հրաշիցն . արգարեւ ո՛վ խօսեսցի զգօրութիւնք , Տէր , կամ ընդ թուով համարիցի զսրանչելիս քո . զի ո՛վ դք ետես կամ լուաւ զայնքան դժնդակագոյն հարուածք 'ի միում վայրկենի ժամու բժշկելով . ճմարտապէս զկամս երկիւղածաց իւրոց առնէ Տէր և աղօ-

et exercitus, miracula in deserto, Moysis doctrinam, legem scriptam, ingressum in terram promissionis, prædicationes prophetarum, Christi adventum, incarnationis mysterium, cruci affixionem pro nobis, veram mortem, in sepulcro collocationem, resurrectionem tertio die, liberationem a Satana, victoriam de mortis potestate, assumptionem in cælum ad Patrem, descensum Spiritus Sancti in cœnaculum, propagationem cultus veri Dei, prædicationem apostolicam, reditum cum Patris gloria, universi generis humani resurrectionem, severam sententiam æterni iudicii. Omnibus his modis, illos perfectissima sapientia et copiosa doctrina, ut tempus postulabat, argumentis et exemplis Sacrarum Scripturarum roborabat.

Deinde iteratæ preces et supplicationes ab ærumnosis ad Beatum fiebant, et ab eo fervidas implorationes ad Dominum, illorum sanationis causa, quibus sine mora quod petebant obtinuerunt. Quoniam ejus prece illico Deus in omnibus pœnæ tormenta delebat, et homine Dei signo Crucis regem signante, hic statim tenebrarum vestem exuebat, formam belluinam deponebat, quam peccatorum pœna acceperat, et pulchritudinem prioris aspectus, imò admirabiliorem et magnificentiorem resumebat. Oh maximum eventum ! oh mirificum prodigium ! Et reipsa, quis tuam potentiam, Domine, narrabit, vel quis mirabilia tua numerabit ? Quis enim tot tamque graves ærumnas unquam vidit aut audivit momento temporis deletas ? Et vere « Dominus voluntatem timentium se faciet et deprecationem eorum exaudiet ». Sed Beatus non sibi metipsi sed Deo gloriam

Թից նոցա լսէ : Բայց երանելին ոչ անձին , այլ Աստուծոյ բնծայէր փառաւորութիւն ասելով . Այս փոփոխումն աշոյն բարձրելոյ , և թէ Աջ տեսան արար զօրութիւն :

Եայնժամ ապա և թագաւորն Տրդատիոս , քանզի այս էր անուն արքային , ջերմեռանդն հաւատով և մեծագոյ ձայնիւ խոստովանէր զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուած ճշմարիտ և բան Հօր , արարիչ բոլորից արաւածոց երեւելեաց և աներեւութից . Աստուած քարոզէր զխաչելեան , և երկրպագէր կենդանարար աստուածընկալ սուրբ խաչին , հրաժարէր յայանապէս 'ի դիւապաշտ ամբարշտութենէն . զօրաւիպն մեծ և օգնական և վրէժխնդիր ուղղափառութեան այնուհետեւ լինէր հաւատոյս , որպէս և Պաւղոս յետ երեւմանն Քրիստոսի և կուրութեան աչացն 'ի ճանապարհին Դամասկեայ . այլ և գործովք զասացեալսն 'ի Պաւղոսէ ցուցանէր յանձն , թէ Ուր առաւել եղեն մեղքն , եւս առաւելան շնորհք բարեպաշտութեան 'ի Քրիստոս Յիսուս : Նա և բազմութիւն զօրաց ժողովրդեանն 'ի շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ շարժեալք , միաբարբառ եղեալք ընդ արքային գոչէին մեծաձայնապէս . Մեծ ես դու , Տէր , և հօր , և սքանչելի են գործք քո . վասն որոյ հաւատամք յամենասուրբ երրորդութիւնդ և մի աստուածութիւն , որպէս լուսք և ուսաք 'ի մերոյ Լուսաւորչիս վարդապետութեանց , յորմէ ընկալաք և զբժշկութիւն հոգւոյ և մարմնոյ , զերծեալք 'ի բազմաստուածութեանն մոլորութենէ :

Յետ այսորիկ զինեալ արքային հանդերձ սրբոյ նահատական և հաւատացեալ զօրօքն՝ հակառակ դարձելի կռոցն , և խորտակեալ զամենեսեան զոսկիակուռ դիսն բաշխէին աղքատաց . և զդիւաբնակ մեհեանս նոցա 'ի հիմանց տապալեալ նշանաւ խաչին Քրիստոսի՝ յերկիր կործանէին , և 'ի տեղիս նոցա տաճարս հրաշալիս Աստուծոյ յօրինէին , նաեւ 'ի սրբոց մարտիրոսացն տեղի նահատակութեան գեղեցիկ կուսին Հռիփսիմեայ և մեծ վկայուհւոյն Գայիանեայ և ընկերացն . վկայաւորանս բազմապատիկս յարդարեալ շինէին , ըստ տեսեան

dabat, dicens: "Hæc mutatio dexteræ Excelsi" et "Dextera Domini fecit virtutem".

Tum vero et rex Tiridates, hoc enim nomen regis erat, cum fide viva clamans fatebatur Dominum nostrum Jesum Christum, verum Deum ac Verbum Patris, Creatorem universarum rerum visibilium et invisibilium; Deum concionabatur crucifixum atque adorabat vivificam Deum ferentem sanctam Crucem; aperte impium cultum dæmoniorum rejiciebat, et jam se auxiliatorem magnum et adiutorem ac vindicem orthodoxæ fidei præbebat, quemadmodum et Paulus post apparitionem Christi et post oculorum cæcitatem in via Damasci, etiam operibus dicta Pauli in se adimplebat: "Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia" pietatis in Jesum Christum. Etiam multitudo militum et populi, qui Spiritu Sancti gratia commoti erant, simul cum rege clamabant: "Tu magnus et potens es, Domine, ac mirabilia sunt opera tua; quapropter in Sanctissimam Trinitatem et in unam Divinitatem credimus, sicut audivimus et didicimus doctrina Illuminatoris nostri, qua salutem spiritus et corporis accepimus, Ethnicæ religionis errore liberati".

Post hæc rex, cum Sancto athleta et cum credentibus militibus sumptis armis, contra execrandos deos, omnia aurea idola conterens ea pauperibus distribuebat; et fana, dæmoniorum habitacula, Crucis Christi signo a fundamentis disjiciens, diruebat, et illorum loco, et etiam ubi tormenta sustinuerunt pulchra virgo Rypsimè et magna martyr Gajane et comites, stupenda templa Dei construebat; et ad imaginem quam illi Dominus Deus ostenderat, multa ornata martyrum templa ædificabat. Ita a spiritibus immundis terra purificabatur;

ցուցեցելոյ նմա Տեառն Աստուծոյ : Սրբեալ լինէր այնուհետեւ աշխարհն յայսոց պղծոց , յայտնապէս աղաղակէին դեւք մեծաբարբառ վայիւք ընդ հալածումն իւրեանց 'ի կապանաւորէն Գրիգորէ :

Արդ պէտք էին , յետ այսոցիկ կատարման , որով արդեւք . վերստին նորոգմանն միւսանգամ ծննդեանն . զի Որ ոչ ծնցի 'ի ջրոյ և 'ի Հոգւոյ , ասաց Փրկիչն , ոչ մտանէ յարքայութիւն Աստուծոյ : Իսկ արդեւք զի յապաղես այրդ Աստուծոյ . յառաջ մատիւր , և 'ի կատարումն 'ի Քրիստոսէ զհաւատացեալդ քեզ հօտ ածցես . տուր սոցա զփրկականն կնիք , գրոշմեա զժողովուրդդ Տեառն 'ի նշան տէրունի , զգեցո՛ղ սոցա զՔրիստոս 'ի ձեռն մկրտութեան , պատրաստեա՛ զդոսա ժողովուրդ Տեառն սեպհական . զի ահա աւետարանական քարոզն աւանդեցաւ , ճշմարտութիւն հաստատեցաւ , Աստուած փառաւորեցաւ , բանսարկուն յամօթ եղեւ , սատանայ կործանեցաւ , Բելիար պարտեցաւ , Ժողովուրդդ 'ի զիւական պատուհասիցն բժըշկեցաւ , ամենեքեան զհետ օրինացն Քրիստոսի ընթացան : Արդ զի եւս յապաղես , ընդէր տակաւին յերկուանաս , հիմարդեւք դանդաղիս . մկրտեա՛ զամենեան , լուսաւորեա՛ լուսով գիտութեան , նորոգեա՛ վերստին ծննդեամբ :

Այսպիսիս ուրեմն աղայէր թագաւորն , առ ոտս անկանէր Սրբոյն , պաղատանս մատուցանէր : Իսկ երանելին ոչ ախորժէր , ոչ հաւանէր փարելի մաղթանացն . Զհամարձակիմ , ասէ , յանդգնել յաշտիճան՝ որ առաւել է քան զիս . չեմ բաւական բառնալ զլուծն տէրունական , ոչ կարացից յաղագս բանաւոր հօտից համարս տալ հօտապետին Քրիստոսի , վասն որոյ յերկնից յերկիր խոնարհեցաւ , սակա որոյ մեռաւ և թաղեցաւ և արեամբ իւրով ազատեաց զամենեան 'ի ծառայութենէ մեղաց . զիտեմ զսէր նորա 'ի վերայ ոչ խարաց իւրոց , զիտեմ՝ և զպատուէր նորա առ Պետրոս յետ յարութեանն , եթէ սիրես զիս , ասէ , Պետրէ , արածեա զոչխարս իմ . քանզի մեծագոյն է պատիւն , բայց զժուարակիր է բեռնն . զիտեմ և զհրաժարելն Մովսեսի 'ի կոչմանէ անտի . վասն որոյ չեմ արժանի

et magnis gemitibus aperte dæmonia clamabant quod a vincto Gregorio expulsi fuerant.

His peractis, quid illis opus erat? Redintegratio cum novo ortu; quia: "Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, dixit Salvator, non potest introire in regnum Dei". Ergo, quare, vir Dei, cunctaris? progredere et gregem tibi a Christo creditum perface. Da his characterem salutarem, signa hunc populum Dei signo Domini, per Baptismum indue his Christum, hos in populum Dei electum constitue; quoniam ecce doctrina evangelica annuntiata est, veritas confirmata, Deus glorificatus est, calumniator pudore affectus, Satana dejectus, Belial debellatus, hic populus a diabolicis ærumnis sanatus est, omnes legem Christi secuti sunt. Cur autem moraris, cur adhuc dubitas? Quare ergo cunctaris? Baptiza omnes, illumina lumine sapientiæ, renova secundo ortu.

Ita igitur orabat rex, se ad pedes Sancti projiciebat, preces offerebat: Beatus autem gratas non habebat, non exaudiebat laudabiles preces: Non audeo, dicit, hoc munere fungi, cui ego par non sum, aptus non sum jugum Domini ferendo, pro rationalibus gregibus pastorum principi rationem reddere nequirem, pro quibus is a cœlo descendit in terram et pro quibus mortuus est et sepultus et suo sanguine liberavit omnes a servitute peccatorum; ejus amorem erga oves suas cognosco; cognosco et mandatum quod Petro post resurrectionem dedit: "Si diligis me, dicit, Petre, pasce oves meas"; quia maximus est honor, sed pergravis est sarcina; scio et Moysen hanc vocationem renuisse; quapropter hoc munere non sum dignus, et custos non ero gregum de quorum sanguine in futura

այդմ' աստիճանի , և ոչ եղէց վերակացու հօտից՝ որոց զարին 'ի հանդերձեալ յաւիտենին պահանջիցիմ' : Զայսոսիկ ասելով երանելոյն 'ի բաց հրաժարէր :

Զի՛նչ գործես , ո՞վ քաջդ , զիսդ վեհերոտ 'ի բարձրագունից պատուոյ . նեղութեանցն համբերեցեր , զանտանելի տանջանսն կրեցեր , եռացման կապարին հանդուրժեցեր , աններելի չարարունացն ժուժկալեցեր , դաժանագունից գազանացն տնակից եղեր , անսուաղութեամբն ճնշեցար , զբազմամեայ կորչն երկրագործելով հերկեցեր , զփուշն արմատաքի խլեցեր , զնորատունկ այգին 'ի պտղաբերութիւն հասուցեր . այժմ դանդաղիս և 'ի բաց հրաժարես : Այո , ասէ , քանզի դողամ ընդ ահադնալուր հրամանն տէրունական՝ մարգարէիւն ասացեալ . Որդի մարդոյ , դէտ կացուցի ըզքեզ տանդ խորայելի , զի եթէ ոչ զգուշացուցանիցես , ասէ՛ զարին դոցա 'ի ձեռաց քոց խնդրեցից : Գիտեմ իսկ զի որ միջնորդ ընդ Աստուած և ընդ մարդիկ փափագէ լինել հովուապետին ֆրիստոսի պարտի նմանել , ըստ ասացելոյն Պաւլոսի , թէ՛ նմանողք եղերուք ինձ՝ որպէս և ես ֆրիստոսի : Որպիսի արդեւք նմանութեամբ . Զի զամենեսեան , ասէ , շահեսցի , զի ոչ զանձին իւրոյ խնդրեսցէ միայն զլաւութիւն , այլ զբազմաց՝ զի ապրեսցին . նա և զանձն եւս դնել 'ի վերայ ոչխարաց : Ո՛վ աստուածասէր հոգւոյն , ո՞վ ծայրագոյն խոնարհութեանն , ո՞վ մեծագոյն առաքինութեանն : Աստանօր զտէրունականն կատարէր հրաման . Յորժամ զամենայնն կատարիցէք , ասասլիք եթէ ծառայք անպիտանք եմք . այլ և հանդոյն Պաւլոսի բարբառէր , եթէ Ոչ ինչ գիտեմ զանձին իմ խիղճ , այլ ոչ եթէ այսու արդարանամ , զի որ քննէն զիս Տէր է : Եւ գի՛նչ յետ այսորիկ լինէր , կամ որպիսի հնար ցուցանիւր 'ի Տեառնէ տարակուսելի գործոյն : Յայտնէր նմա տեսլեամբ զիշերի և ասէր . Արի՛ քաջ նահատակ իմ , զգեցիր զգործիւն 'ի բարձանց , զօրացիր և ընկալ զաշտիճան քահանայապետութեան . դու անպիտան զքեզ վարկանիս , ես իբրեւ զյոյժ պիտանացու զքեզ պսակեցից . դու զիջանելով խոնարհիս , ես մեծաւ փառօք զքեզ

æternitate reddenda erit ratio. Hæc dicens Beatus recusabat.

Quid facis, o vir egregie? cur altiora munera accipere times? pœnas duravisti, intolerabilia tormenta passus es, plumbum fervens tulisti, acerrimas sævitias tolerasti, ferocium belluarum contubernalis fuisti, fame afflictus es; asperum solum per multos annos arando coluisti; spinas radicitus extirpavisti; effecisti ut hortus recēter consitus fructum ferret: nunc cunctaris et recedis? — Utique, dicit, nam jussum Domini, terribilem in modum sonantem, per prophetam nuntiatum tremo: "Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel; nam si non annuntiaveris, dicit, sanguinem eorum de manu tua requiram". Scio autem eum, qui conciliator inter homines et Deum esse cupit, se similem Christo principi pastorum reddere oportere, secundum dictum Pauli: "Imitatores mei estote, sicut et ego Christi": qua ratione similem? "Ut omnes, inquit, lucrifaceret, neque tantum quæreret quod sibi utile esset, sed quod multis, ut salvi fiant. Insuper daret animam pro ovibus". O anima Dei amans, o sublimis humilitas, o maxima virtus! Hoc modo jussum Domini adimplebat: "Cum feceritis omnia, dicite: Servi inutiles sumus". Etiam sicut Paulus loquebatur: "Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum: qui autem justificat me, Dominus est". Et quid postea fiebat, vel qualis via a Domino indicabatur hoc in discrimine? Apparebat ei in visione nocturna et dicebat: Euge strenue miles mi, sume fortitudinem ab excelsis; sume animum et ordinem sacerdotalem accipe. Te ineptum putas, ego te ut præstantissimum coronabo; te humilias, ego magna gloria te exaltabo: non secundum opinionem tuam iudicium facio. Veni, indue justitiam sacerdotalem et baptiza populum meum: tu præcursor Evangelii mei, tu baptizans, tu puer propheta Altissimi vocaberis; præibis ante faciem meam parare vias Domini; ad dandam

բարձրացուցից . ոչ հատանեմ ըստ քում կարծեացդ զվճիռ . արի, զգեցիր զարդարութիւն քահանայական, և մկրտեա զԺողովուրդ իմ . դու աւետարանի իմոյ կարապետ, դու մկրտիչ, դու մանուկ մարգարէ Բարձրելոյ կոչեսլիր, գնասցես առաջի իմ պատրաստել զճանապարհս Տեառն . տալ զգիտութիւն փրկութեան Ժողովրդեան իմոյ, զԺողովիւն ամենայն մեղաց նոցա . և Ահաւասիկ ես առաքեմ զհրեշտակ իմ առաջի երեսաց քոց որ հանդերձեսցէ զճանապարհս քո առաջի քո : Զինչ այսուհետեւ ասասցես, ո՞վ երանելիդ . գոյ այլ ինչ իրաւաբանութեան պատասխանի . եթէ հաւանեսցիս ասացելոցդ, նայեա 'ի մեծութիւն կոչողին . ընդէր արդեք յապաղես . Աստուած է որ արդարացուցանէ, իսկ զարդար ո՞վ է որ դատապարտ առնիցէ : Ոչ, ասէ, ունիմ այլ ինչ հակառակել . ժիւղեմ խօսեցայ յերկրորդումն ոչ յաւելից . ահաւասիկ կամ հնազանդեալ տէրունական հրամանին, վստահացեալ 'ի զօրութիւն նորա : Ես տկար և ունայն, նա հզօր . ես հեղձացեալ, բայց նա արագ 'ի յօգնել . գիտեմ զի պատրաստ է բառնալ զտկարութիւն իմ, գիտեմ զի ընդ զթերութիւն պակասութեան իմոյ :

Զայնպիսի գովեմ ես հովիւ, զայնպիսին վերակացու, զնորայն ողջունեմ զտկարութիւն, զնորայն ընդունիմ հեղձութիւն . զի ոչ նա զհետ պատուոյն, այլ զհետ նորտ պատին ընթանայր . զի ոչ խնդրէր զփառան, այլ իւրեղրեալ լինէր 'ի փառացն : Այսպիսին վայելէ քահանայապետ, ըստ Պաւղոսի, սուրբ, անմեղ, անարատ, զատեալ 'ի մեղաւորաց և բարձրացեալ քան զերկինս : Զի որ այնպիսի ոչ լինիցի, ոչ հովիւ ուրեմն կոչի այլ գող և աւազակ և գայլ ապականիչ, օձտելով զհօտն ֆրիստոսի . ըստ որում և առ մեզ իսկ երեւեցան հակառակողը ճշմարտութեանս ոչ միայն գայլք, այլ և ժանսք և ամբարիշտք, թշնամիք և դաւաճանողք, հայհոյիչք և կեղծաւորք, պիղծք և սուտ վարդապետք, առաջնորդք կոյրք և մոլորեցուցիչք, նեռինք և հոգեմարտք, որք թշնամանեն զչոգին շնորհաց . որոց ոչ թողցի ոչ յայժմուս յաւիտենի և ոչ 'ի հանդերձելումն . յորոց միշտ հայհոյի ճանապարհն

scientiam salutis plebi meæ, in remissionem peccatorum eorum ». Et « Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te ». Quid dices insuper, o Beate? Estne alia ratio exhibenda? Si tibi hæc dicta persuadeas, considera magnitudinem vocantis; cur cunctaris? « Deus qui justificat, quis est qui justum condemnet »? — Nihil aliud, inquit, opponam; « Semel omnino locutus sum, et alterum ultra non addam ». Ecce sum obediens imperio Domini, confidens virtute ejus. Ego debilis atque ineptus, ille fortis: ego negligens, ille alacer ad juvandum: scio eum promptum esse ad auferendam imbecillitatem meam, scio eum complere defectum inscitiae meæ.

Talem ego laudo pastorem, talem magistrum, plaudo debilitati ejus, probo incuriam ejus; non ille enim honores, sed eum honores sequebantur: quia non quærebat gloriam, sed quærebat a gloria. Ita opus est ut sit pontifex, Pauli sententia, sanctus, innocens, incorruptus, disjunctus a peccatoribus et cælo excelsior. Qui hujusmodi non est non vocatur pastor, sed latro et grassator, lususque vastator discerpens ovilem Christi; sicuti apud nos apparuerunt adversarii hujus veritatis, non tantum lupi, sed etiam scelesti, impii, inimici et fraudatores, blasphematores atque hypocritæ, sordidi et mendaces doctores, duces cæci et deceptores, antichristi et pneumatomachi, qui offendunt Spiritum gratiæ, quibus, viam veritatis semper execrantibus, non fiet remissio neque in hoc sæculo neque in futuro. Quapropter, si placuerit, primum de iis verba

ճշմարտութեան : վասն որոյ եթէ հաճոյ թուեսցի ,
պարտ և արժան է նախ և առաջին անցանել առ այն-
պիսիսն բանիւ , և ապա զերանելի հօրս մերոյ աւար-
տել զնեբրոդական ճառս :

Հովուապետի է ատեանս , քահանայապետի տօ-
նախմբութիւնս , պարտ է զատանել զգայլան 'ի հովուաց ,
և առ նորա փառացն պատիւ՝ սակաւ ինչ և զմերս յի-
շատակել զվիշտ : Քանզի կատարած յաւիտենիս ար-
դէն իսկ հասեալ է . անօրէնութիւն բազմացաւ , սէր
ցամաքեցաւ , մոլորեցուցիչք բազումք , և մոլորեալքն
ևս առաւել : Բեր աստանօր բացցուք զաստուածային
գիրս յորս գտանեմք զճշմարտութեանն ճանապարհ .
քանզի տեղի տալն երանելի հօրս մերոյ , 'ի խորս բա-
նից արկանէ զմեզ . ընթացուք այսուհետեւ 'ի սուրբ
լերինսն , 'ի մարգարէսն ասեմ և յառաքեալսն , և ըզ-
գուշացուք , զի մի մոլորք բերիցեմք յամենայն հոլմաց
վարդապետութեան , և մի մնացուք 'ի ստորինս , այլ
եկցուք 'ի լեառնն զկնի աշակերտաց Բանին , և լուիցուք
զինչ բարբառի քաջ հովուապետն մեր Քրիստոս . Զգոյշ
լերուք , ասէ , մի որ խաբեսցէ զձեզ : Պաւղոս . Զգոյշ
լերուք 'ի բանից անտի , զգոյշ լերուք 'ի չար մշակաց
անտի . և թէ Տեսչիք սրպէս գնայք . և դարձեալ ասէ .
Զգուշացարուք : ի սիայն անձանց , այլ և ամենայն հօ-
տիդ : Եւ արդ ես փոքր ինչ յաւելում 'ի բանս տէրունա-
կան և յառաքելոցն և մարգարէիցն . և սկսանիմ ուս-
տի , քան թէ յայսմանէ որ ասէ . Ես եմ սկիզբն և ես
կատարած . այլ պատրաստեցէք ինձ իւրաքանչիւր ոք
զմիտս , 'ի բաց ցնեւով զամենայն հոգս կենցաղականս :
Ասաց աստուածեղէն բերանովն Տէր մեր . Զգոյշ լերուք
զի մի խաբիցիք , զի բազումք եկեսցեն յանուն իմ և
ուսացեն թէ ես եմ Քրիստոսն և զբազումս մոլորեցու-
ցանիցեն . և դարձեալ , Զգուշացարուք 'ի սուտ մարգա-
րէիցն որ գան առ ձեզ մորթօք ոչխարաց , և 'ի ներքոյ
են գայլք յափշտակողք . 'ի պտղոյ նոցա ծանիլիք զնո՛-
սա , այս ինքն 'ի սուտ մարգարէութենէն , 'ի կեղծաւո-
րութենէն , 'ի զօջաքաղութենէն և 'ի հայհոյութենէն :
Արդ մի որ 'ի ձէնչ երկմտիցէ կամ վարկապարզի զբանս

faciam, et postea sermonem panegyricum de beato patre nostro perficiam.

Primi pastoris hæc festivitas est, solemnitas pontificis; oportet ut lupi a pastoribus separentur, atque ut ego ejus gloriam celebrans dicam etiam pauca de meis laboribus; quia hujus sæculi finis jam advenit, multiplicata est iniquitas, caritas exiccata, multi sunt seductores et seducti etiam magis. Eja nunc aperiamus divinas scripturas, in quibus viam veritatis invenimus; quia a beato patre nostro digressio nos ad multa cogitanda excitat. Curramus itaque ad montes sanctos, ad prophetas, dico, et ad apostolos, et caveamus ne trahamur omnivento doctrinæ et ne maneamus sub monte, sed ascendamus ad montem post discipulos Verbi et audiamus quid noster loquatur bonus pastor Christus: "Videte, dicit, ne quis vos seducat". Paulus: "Videte sermones, videte malos operarios"; atque iterum: "Videte quomodo caute ambuletis"; et etiam dicit: "Attendite vobis et universo gregi". Atque ego verbis Domini et apostolorum prophetarumque pauca addam; et unde incipiam, nisi ab his quæ sequuntur? "Ego sum principium et finis": sed parabitur mihi unusquisque animum, abjicientes omnes curas hujus vitæ. Dixit Dominus noster ore divino: "Videte ne quis vos seducat, multi enim venient in nomine meo dicentes: "Ego sum Christus et multos seducent", et iterum "Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces; a fructibus eorum cognoscetis eos" idest a falsa prophetia, simulatione, turpis questus studio, et blasphemia. Et nunc nemo ex vobis dubitet aut indiscriminatim hæc verba audiat, quia Deus est qui loquitur: propterea audite, pastores, vocem primi pastoris, audite et custodite gregem, quia "Qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est et latro"; et iterum: "Qui non est mecum, contra me

լուիցէ, քանզի Աստուած է որ խօսին . վասն որոյ լուարուք, հովիւք, հովուապետի ձայնին, լուարուք և զգուշացարուք հօտիցդ . Զի որ ոչ մտանէ ընդ դուռնն 'ի դաւիթ ոչխարաց, նա գող է և աւազակ . և դարձեալ, Որ ոչ է ընդ իս; հակառակ իմ է . և այլուր, Դուք ոչ էք յոչխարաց իմոց անտի : Տեսանես, զիմարդ ամենայն ուրեք արձանացուցանէ զխրատականն, զի մեք մի մոլորիցիւք : Ո՛վ անճառելի մարդասիրութեանն, ով անտանելի խոնարհութեանն . զինչ տացուք տրիտուր Տեառն յաղագս այսր ամենայնի, և կամ զինչ արասցուք պատասխանի հովուապետին մերոյ : Ո՛վ հովիւք և հովուակիցք, քանիցս անգամ պատուիրէ՞ զգուշանալ մեզ գողոց և յաւազակաց, ոչ միայն աւետարանաւն, այլ և մարգարէիւքն, և աստուածաբան աշակերտօքն նմանապէս բարբառի . յամենայնսն խօսի որպէս և կամի . և վկայէ ինձ Պաւղոս ասելով, եթէ Զփորձ ինչ խնդրէք զՔրիստոսի որ ինեւս ընդ ձեզ խօսի : Եւ արդ այսուհետեւ 'ի մէջ բերից ձեզ զաստուածաբանիցն ըզբանս . լուիցուք 'ի նոցանէն եթէ զինչ արդեւք պատուիրեն մեզ :

Ասա, ով երանելիդ Պետրէ, ասա պատուականազոյն զլուխ զոր ընտրեաց Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, ասա մեզ յաղագս որոց հանդերձեալ են պատրել զհօտն Քրիստոսի, զոր աւանդեաց քեզ հովուապետն և տեսուչ անձանց մերոց և շնորհեաց զՀոգին Սուրբ : Ասէ Պետրոս . Զայս գիտասլիք զի 'ի վախճան աւուրցս այտոցիկ եկեօցեն այպանողք՝ ըստ իւրեանց ցանկութեանցն երթալով . և եթէ, ի ձէնջ լինելոց են սուտ վարդապետք որք մուծանեն հերձուածս կորստեան, և բազումք հետեւին պղծութեան նոցա, որոց դատաստանն ոչ դատարկանայ և կորուստն ոչ ննջէ . մանկունք անիծից, թողեալ զուղղորդ ճանապարհն մոլորեցան : Զայս Պետրոս բարբառի երանելին, ճշմարիտ վէմն հաւատոյ, հաստատութիւնն՝ յորոյ վերայ շինեաց Քրիստոս զեկեղեցի իւր . Պետրոս որ զփականս երկնից ընկալաւ, որ մեծաւ զօրութեամբ զՍիմովն զայն յերկիր կործանեալ հերձէր . զլուխն և վերակացուն ամենայն

est »; et alias: « Vos non estis ex ovibus meis ». Videntisne quomodo ubique admonitiones augeat, ut non erremus? O inenarrabilis benignitas, o insuperabilis humilitas! « Quid retribuamus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? » aut quid respondeamus nostro primo pastori? O pastores et adjutores, quoties præcipit nobis ut caveamus a furibus et latronibus? Non tantum id præcipit in Evangelio, sed etiam per prophetas pariter loquitur, per theologos discipulos et per omnes ultro loquitur; et mihi testatur Paulus dicens: « An experimentum queritis ejus, qui in me loquitur Christus? ». Nunc ergo citabo vobis sermones theologorum; audiamus ab illis quid nobis vere præcipiant.

Dic, o beate Petre, dic, honoratissimum caput, quod elegit Dominus noster Jesus Christus, dic nobis de illis qui parati sunt ad gregem Christi decipiendum, quem tibi tradidit Primus Pastor et episcopus animarum nostrarum et donavit Spiritus Sanctus. Dicit Petrus: « Hoc primum scientes, quod venient novissimis diebus in deceptione illusores juxta proprias concupiscentias ambulantes et vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis et multi sequentur eorum luxurias; quibus judicium jam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat; maledictionis filii, derelinquentes rectam viam erraverunt ». Hæc loquitur beatus Petrus, vera petra fidei, fundamentum in quo ædificavit Christus Ecclesiam suam; Petrus, caput et dux omnium Christi fidelium, qui claves cæli accepit, qui magna fortitudine illum Simonem evertens fregit. Quid autem Johannes dilectus Domini? « Multi sedu-

հաւատացելոց 'ի ֆրիստոս : Իսկ զի՞նչ և Յովհաննէս սիրելի Տեառն . Բազում մոլորեցուցիչք եկեալ են յաշխարհ , մի ամենայն հոգւոյ հաւատայք . և դարձեալ . Ամենայն որ ոչ մնայ 'ի վարդապետութեանն ֆրիստոսի , զԱստուած ոչ ճանաչէ : Զայսոսիկ Յովհաննէս Որդին որոտման , որ քան զամենայն սուրբս սիրեցեալն էր , որ 'ի ծագաց մինչ 'ի ծագս աշխարհի հնչեաց զբարբառ աւետարանին . ընդ նմին և Յակոբոս առաքեալ ասէ . Որ կամիցի բարեկամ նոցա լինել , թշնամի առնէ զանձն իւր Աստուծոյ . և Յուդաս . Ի վախճան ժամանակի , ասէ , եկեսցեն այսպանողք զհետ ցանկութեան իւրեանց երթալով . ամսքը անջրդիք , հողմակոծեալք , աստեղք մոլաք , որոց խաւարն պահի յաւիտեան . զայս և առաւել քան զսոյն Յուդաս պատուիրէ : Ե՛կ այսուհետեւ , ով անօթ ընտրութեան , ասա մեզ և դու յաղագս չար յաւիտենիս այսորիկ : Պաւղոս ասէր . Գիտեմ ես զի յետ իմոյ ելանելոյ եկեսցեն առ ձեզ զայլք ծանուկք , որ ոչ խնայեսցեն 'ի հօտդ : Տեսանես միանգամայն առաքեալ և մարդարէ , տեսանես ամենայն ռւրեք զաստուածաբանիցն բանս միաբանեալ ընդ վարդապետին . քանզի ասէ դարձեալ . Զգոյ՛ լերուք , զի աւուրբս չարութեան են . և թէ Մարդք և կախարդք յառաջ եկեսցեն 'ի չար անդր , մոլորեալք և մոլորեցուցանեն . և թէ Որոց Աստուած՝ որովայնքն նոցա են , և փառք՝ ամօթն : Զայսոսիկ Պաւղոս պատուիրէր , Պաւղոս՝ երգարանն Եկեղեցւոյ , աստուածաբարբառ նուագարանն , քարոզն ֆրիստոսի , փողն աստուածային բանին , ճարտասանն ճշմարտութեան , որսորդն հեթանոսաց : Արդ՝ հաւանեցուցանեմք զձեզ այսոքիւք , եթէ ընդունայն վաստակիմ . այլ թէպէտ և ոչ զամենեան , սակայն վասն փութացելոցն 'ի բարին՝ ոչ կասեցուցանեմ՝ զբանս . քանզի և մարդարէքն սուրբք յառաջագոյն զուշակեցին յաղագս սուտ վարդապետաց և օտարատեսուչ հովուաց , վասն որոյ ասէ Դաւիթ . Ոչ գոյ 'ի բերանս նոցա ճշմարտութիւն , և սիրտք իւրեանց նանրութեամբք լի . և թէ , Մեղաւորին ասէ Աստուած . Ընդէ՛ր բնաւ պատմես զարդարութիւն իմ , կամ՝ առնուս զուխտ

ctores exierunt in mundum, nolite omni spiritui credere »; et iterum: « Omnis qui non permanet in doctrina Christi, Deum non habet ». Hæc Johannes Tonitruum filius, qui præ omnibus sanctis amabilis erat, qui ut orbis terrarum vocem Evangelii audiret effecit: cum eo et Jacobus apostolus dicit: « Quicumque ergo voluerit amicus esse eorum, inimicus Dei constituitur ». Et Judas « In novissimo tempore, dicit, venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus, nubes sine aqua, qui a ventis circumferuntur, sidera errantia, quibus procella tenebrarum servata est in æternum »: Hæc et plura alia præcipit Judas. Veni ergo, vas electionis, loquere etiam tu nobis de hoc malo sæculo. Paulus dicebat: « Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos non parcentes gregi ». Nonne videtis eum esse una apostolum et prophetam? Nonne videtis ubique verba theologorum cum iis doctoris conjuncta? nam dicit etiam: « Cavete quia sunt tempora periculosa, mali autem homines et seductores proficientes in pejus, errantes et in errorem mittentes »; et « Quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum ». Hæc verba proferebat Paulus, organum Ecclesiæ, lyra Deum canens, prædicator Christi, tuba divini verbi, orator eloquens veritatis et gentium venator. Utrum his verbis hæc vobis suademus, an frustra laboramus? Tamen non pro omnibus sed pro diligentibus bonum non desinam loqui, quoniam etiam sancti prophetæ, pro pseudo-doctoribus et insidiantibus pastoribus prædicaverunt; et ideo David dicit: Quoniam non est in ore eorum veritas, et cor eorum vanum est »; et « Peccatori Deus dicit: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? » et « Currebas cum furibus, et cum adulteris portionem tuam ponebas ».

իմ 'ի բերանս քո . և թէ ընդ գողս ընթանայիր և ընդ շունսն դնէիր զբաժին :

Արդ յաղաղս մը արդեւք խօսի զայսոսիկ մարգարէն . ոչ ապաքէն քո , ընդ հովիւս և վերակացուս , զի զպատգամս Աստուծոյ մեք իսկ խօսիմք , որք զաշտիճան քահանայութեան ունիմք . և զիարդ ոչ իցէ շուն յայտնապէս այն որ հակառակ իրաւանցն Աստուծոյ շարժեաց զըզու իւր և շնացաւ . ոչ ըստ մարմնոյ , այլ ըստ հոգւոյ , քանզի կենդանութեամբ իմով զաթոռ իմ յափշտակեաց : Բայց մեք յառաջիկայն երթիցուք : Ասէ զայնցանէն զարձեալ Դաւիթ . խոտեսցին այնոքիկ ոյք ընտրեալ են արժաթով . և Սողոմոն խրատ տայ և աւսէ . Որդեակ , մի խաբեսցեն զքեզ արքամբարիշտք կցորդ լինել ընդ նոսին արեան արդարոյ . և Եսայիաս , մանաւանդ թէ Աստուած 'ի ձեռն Եսայեայ , զերկին և զերկիր 'ի վկայութիւն դատաստանաւ ընդ Իսրայելի , թէ Լուր երկին և ունկն դիր երկիր , զի Տէր խօսեցաւ . և ըստ կարգի մի ըստ միոջէ ասելով զյամառութիւն սրտից նոցա՝ ասէ 'ի կատարածին բարկութեան . Ամենայն գլուխ 'ի ցաւս և ամենայն սիրտ 'ի տրտմութիւն . յոտից մինչեւ 'ի գլուխ չիք 'ի նմա առողջութիւն , ոչ վէրք , և ոչ այտուճն և ոչ հարուածք խղիւսայթեալք : Ընդէր . քանզի վէր յայնժամ կոչի , յորժամ այլ մարմինն առողջ լինիցի , և միով մասամբ յաղազս վիրին անզգայի . իսկ եթէ բոլորովին անդամովքն վիրաւորիցի , չեն այնուհետեւ օգուտ ինչ ոչ ձէթ և ոչ պատանս , և ոչ սպեղանիս 'ի վերայ գնելոյ :

Եւ արդ լուարուք , հովիւք , և երկերուք , մի լուէք 'ի բանէն , այլ քարոզեցէք համարձակութեամբ . մի տայք տեղի սատանայի . նմանողք եղերուք մեծին Պետրոսի , զիարդ սաստեաց մեծաւ բարկութեամբ զարշնչելոյն Սիմոնի , յորժամ զչնորհնն Աստուծոյ խնդրէր արժաթով ստանալ . զոր նզովեալ հանդերձ կաշառովն 'ի կորուստ մատնեաց : Ընկալարուք և զխրատ աստուածայնոյն Պաւլոսի զգրեալսն առ Տիմոթէոս . Զեռս վաղվազակի , ասէ , յուրուք վերայ մի դնիցես , զի մի կցորդ լինիցիս մեղաց օտարաց : Լուարուք և զտէրունականն

Ad quem hæc loquitur propheta? Nonne reapse ad vos, ad pastores et doctores? Nam nos ipsi sumus qui præcepta Dei prædicamus; nos quibus ordo est sacerdotalis. Nonne est vere canis, qui contra legem Dei suam linguam movit, et non corpore sed anima fornicavit, nam, me adhuc vivente, meam sedem usurpavit? Sed procedamus. Dicit etiam David de his: "Excludantur ii, qui probati sunt argento" et Salomon consilium dat dicens: "Fili mi, ne te decipiant impii efficientes, ut cum eis in sanguinem iusti societatem ineas". Et Isaias, immo Dominus per Isaiam cælum et terram testor in iudicando Israel: "Audite cœli et auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est": atque ita eis singillatim in mentem revocans duritiam cordis eorum, extrema ira dicit: "Omne caput languidum, et omne cor mærens. A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas: vulnus et livor et plaga tumens". Et cur? Nam plaga tunc esse dicitur, quum pars quædam (corporis) vulneris causa insensibilis fit, et reliquum corpus sanum manet: si autem totum corpus vulneratum esset, non amplius nec oleum, nec vittæ, nec pharmacorum usus prodessent.

Audite igitur, pastores, et timete, ne desinatis prædicare, sed libere prædicate. Magni apostoli Petri exemplum sequimini, qui magna indignatione objurgavit detestabilem Simonem, quum is divinas virtutes pecunia obtinere volebat, et eum una cum pecunia anathemate affecit et ad perditionem damnavit. Accipite consilium divi Pauli ad Timotheum scriptum: "Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis". Audite etiam verbum Domini: "Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis ante porcos margari-

ասացեալն . Մի տայք զսրբութիւն շանց և մի արկանէք զմարդարիտ ձեր առաջի խողաց , որ է բանին Աստուծոյ մաքրութիւն : Դարձեալ . Նմանողք եղբուրք քաջ հովուացն , առաքինեաց արիական պատերազմողացն , և առաջին վերականգնուացն եկեղեցւոյ . թէպէտ և բազում ընտրութիւն տեսանեմ երանելի արանցն այնոցիկ և սյսր ժամանակի անուանեալ հովուաց և վերակացուաց . նոքա քաջամարտիկ պատերազմողք , իսկ սղբա փախստականք 'ի հոգեւոր պատերազմաց . նոքա ժուժկալք , իսկ սղբա փափկասէրք . նոքա աստուածեղէն գրոց ընթերցման և գիտութեան և կրօնից նախանձոււորք , և սղբա պճնողք հանդերձիւք և արծաթասէր , և յայնոսիկ միայն ճեպեալք առաւելուլ քան զընկերս . նոքա զանձինս իւրեանց եղին 'ի վերայ ոչխարաց' նմանեալ քաջ հովուապետին և փրկչին , այլ աղբա իբրեւ վարձկանս թողեալ զոչխարսն փախեան : Ո՛վ երանելի և աստուածայնոց արանցն այնոցիկ , որոց յիշատակն 'ի դպրութեան կենաց գրեալ է :

Ողբայր երբեմն Դաւիթ յուշ առնելով զգթութիւնն Աստուծոյ . Ո՛ւր են , ասէ , ողորմութիւնք քո առաջինք , Տէր : Ողբացից և ես նմանապէս ընդ Դաւթայ , և ասացից արտասուօք . Ո՛ւր են բազմութիւնք երանելի եպիսկոպոսացն առաջնոցն և վարդապետացն , որք ծագեցին իբրեւ զփայլակն յաշխարհի , բանս կենդանականս ունեւով յինքեանս . յորոց մի է և մեր պսակաւոր և վկայ , մանաւանդ թէ և առաջին քան զբազումս , որոյ առաջի կայ մեզ պատմութիւն տօնախմբութեանս : Նոքա էին հովիւք ճշմարտութեան , իսկ սղբա դայլք ապականիչք . նոքա զօրաւորք 'ի գործ և 'ի բանս աստուածայինս , և սղբա ընկղմեալք յինչս և 'ի ստացուածս մարմնականս . քանզի յաղաղս արծաթոյ և հանդերձից խննելութեան , երիվարաց և ջորւոց և արօրաձիգ եղանց և հօտից և խաշանց բազմանալոյ և պէսպէս զօշաքաղութեանց բազում ջանս և խօսս 'ի մէջ սոցա հանապազօր տեսանի . իսկ վասն բանաւոր հօտից փրկութեան և բարութեան նախանձու , և ոչ մի ինչ բան կամ հոգաբարձութիւն : Ո՛վ անմտութեանն , ո՛վ չար

tas vestras », id est divini verbi candorem; et etiam imitamini audentes pastores, strenuos præliatores, primos Ecclesiæ rectores, nam ego magnum discrimen invenio inter beatos homines illius temporis et inter pastores et rectores, uti appellantur, hujus ætatis. Illi strenui bellatores, hi spirituales pugnas fugientes; illi austeri, hi voluptuosi; illi divinorum librorum lectionis, scientiarum et religionis studiosi, hi veste eleganti compositi, argenti cupidi, hujusmodi rebus tantum suos fratres superare contendunt; illi animam pro suis ovibus dederunt, exemplum boni principis pastorum et salvatoris sequentes, hi veluti mercenarii, derelictis ovibus, fugierunt. O beatos et cœlestes homines, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ!

Deplorabat olim David, divinam misericordiam reminiscens: « Ubi sunt, inquit, Domine, miserationes tuæ primæ? ». Deplorabo et ego itidem cum David lacrymis dicens: Ubi est multitudo beatorum qui primi præsules et doctores fuerunt? qui ut fulgur in mundo luxerunt, vitæ verbum in semetipsis habentes, inter quos unus noster coronatus ac martyr est, immo primus inter plures, de cujus vita in hac solemnitate loquemur. Illi pastores veritatis erant, isti autem lupi rapaces; illi validi in operibus doctrinaque divina, isti ad bona et divitias corporis pessumdati; nam de argento et vestium luxu, de equis et mulis, bobus aratrum trahentibus, gregibus armentisque multiplicandis, et de omnimodo sordido lucro, quotidie diligentem curam habere, ac multa loqui consuescunt; de salute autem ac virtute grege rationalis, nullam curam habent et nunquam loquuntur. Oh dementia! oh prava radix libidinis! Quomodo ii pulchram Christi paupertatem docere poterunt, qui pro nobis pauper fuit, et discipulis

արմատոյ արծաթասիրութեանն . զհարդ կարասցեն սղքա ուսուցանել զգեղեցիկ աղքատութիւնն ֆրիստոսի , որ վասն մեր աղքատացաւ , և աշակերտաց իւրոց պատուիրէր ոչ ունել պղինձ 'ի գօտիս . արդարեւ միորեալ են , զի ոչ իմանան զգիրս և ոչ զգորութիւն աստուածայնոց բանից : Արդ լուարուք , հովիւք , և մի գանձէք ձեզ գանձս յերկրի . արծաթ ձեր բազմացաւ , և բանն նուազեցաւ . գոյք ձեր աճեցին , և համարձակութիւնն լուեաց . անբանիցն հոյք բազմացան , և բանաւոր ձեր հօտքն դիշատեցան , յաղագս որոյ համարս տալոց էք հովուապետին ֆրիստոսի . ոչ անդիտանայք ուրեմն թէ իւրաքանչիւր ոք ընդ անձին իւրոյ միայն պատասխանի տալոց է Աստուծոյ , իսկ դուք քահանայապետք և քահանայք և սարկաւագունք , ընդ անձանց և ընդ ժողովրդեանն որ հաւատացաւ ձեզ 'ի Տեառնէ . տեսէք մի արդեւք զանխլտացի 'ի ձէնջ տաղանդացն առակ . զգոյշ լերուք անձանց և ամենայն հօտիդ , մի կորիցէ և մի ոք յոչխարաց ձերոց , զի զարիւն նորա 'ի ձեռաց ձեր պահանջէ դատաւորն . արթուն լերուք այսուհետեւ և քարոզեցէք զբանն կենաց , 'ի բաց ընկեցէք զամենայն հոգս կենցաղականս , և պատրաստ եղբրուք տէրունական դալտեանն , զի յորժամ գայցէ , տոկոսեօք պահանջիցէ զհաւատացեալն ձեզ տաղանդ արծաթոյն :

Ձայս ամենայն զմտաւ ածելով , սիրելիք , մի ադահութեան աղադաւ յանդգնաբար ժպրհիք յաթոռ վերակացութեան . օրինակ ձեզ կալիք զերաննի հայրս մեր՝ զորոյ աստանօր հաւաքեալ կատարեմք զյիշատակ , թէ զհարդ այնքան բազմամեայ կրից տանջանացն տեսէր քաջութեամբ , և կամ որպէս 'ի կատարման գործոյն 'ի բաց հրաժարէր 'ի տեսչութենէն , գիտելով զի դժուարակիր է տէրունականն լուծ . նոյնպէս և դուք որք պատահեցայք աստիճանի հովուութեան , հովուեցէք իմաստութեամբ որ ընդ ձեւք հօտդ է Աստուծոյ , որպէս ասէ Աւսքեալն , մի 'ի հարկէ այլ կամաւ , մի զօշաքաղութեամբ , այլ յօժարութեամբ , մի իբրեւ տիրելով ժառանգութեանն , այլ լինել օրինակ հօտին , զի յերեւել հովուապետին ֆրիստոսի , ընդունիցիք զան-

suis præcepit ne in cingulis æs haberent?: vere ii animo falluntur, quia non intelligunt (divina) scripta ac vim divinatorum verborum. Audite nunc, pastores, et nolite thesaurizare vobis thesauros in terra; argentum vestrum crevit, et verbum defecit; bona vestra majora facta sunt et fidentia defuit; numerus belluarum crevit, atque grex vester rationabilis discerptus est, de quo Principi pastorum Christo a vobis reddenda est ratio; vos scitis unumquemque de se ipso, sed vos pontefices et sacerdotes et diaconos, de vobis metipsis et de populo, qui vobis a Domino traditus est, rationem reddere debere. Cavete ne parabolam talentorum ignoretis. Attendite vobis et universo gregi, ne qua ex ovibus vestris amittatur, nam sanguis ejus ex manibus vestris iudex requireret; vigilate ergo, verbum vitæ prædicate, omnes profanas curas abjicite, ad Domini adventum estote parati, nam quum veniet, commendatum vobis talentum argenti cum usura requireret.

Hæc omnia reputantes, dilectissimi, ne audeatis avaritiæ causa ad supremum thronum arroganter aspirare. Vobis exemplum præbeat noster beatus pater, cujus memoriam hic congregati celebramus. Qui magno animo multorum annorum labores ferebat et opere perfecto regimini renuntiabat; sciens, difficile esse jugum Domini ferre; etiam vos, qui ordinem pontificalem accipistis, "Pascite cum sapientia, qui in vobis est, gregem Dei, ut dicit Apostolus, non coacte, sed sponte; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis; ut cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam". Similiter scribit etiam Paulus dicens: "Oportet enim episcopum sine crimine esse,

Թառամ փառաց պսակն : Զայն և Պաղոս գրէ ասե-
լով . Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել որպէս Աս-
տուծոյ տնտեսի . մի յանդուգն , մի բամբասող , մի
թշնամանող , մի հարկանող , այլ հիւրասէր , բարեսէր ,
ցած , արդար , սուրբ , ժուժկալ , վերակացու լինել հա-
ւատարիմ Բանին վարդապետութեան , զի կարող իցէ
մխիթարել զհաւատացեալս , և զհակառակորդսն կըշ-
տամբել : Տեսնենս , որպիսի փոյթ յանձին կալեալ աս-
տուածայինն Առաքեալ՝ զգուշացուցանէ զեպիսկոպոսս
բարեաց գործոց լինել նախանձաւորս , զի յետ օրինակն
լինելոյ , կարող իցէ և զայլս օգտեցուցանել : Դարձեալ
ոչ միայն զբահանայս զգուշացուցանեն աստուածային
օրէնք և 'ի բարիս թեւակոխել միշտ , այլ և զամենայն
հասակ մարդկութեանս ըստ իւրաքանչիւր կարգի ,
զմեծամեծս և զփոքունս , զթագաւորս և զգաւաւորս ,
զիշխանս և որք ընդ իշխանութեամբ , զմեծատունս և
զաղքատս , զերիտասարդս և զկուսանս , զարս և զկա-
նայս , զծերս և զտղայս որք միանգամ 'ի Գրիստոս
մկրտեալ են և յանուն Գրիստոսի քրիստոնէսեայք ա-
նուանեալք . որոց պարտ է յիշել ամենայն հաւատա-
ցելոցդ Գրիստոսի՝ զուխտն աստուածեղէն զոր առաջի
բեմին Գրիստոսի հաստատեցէք , և բանիւ խոստովա-
նեցէք զնա տէր և Աստուած , և հրաժարեցէք 'ի սա-
տանայէ և յամենայն գործոց նորա : Տեսէք , ո՞ւմ ար-
դեւք ուխտեցէք զանձինս . ոչ հրեշտակի և ոչ երկրա-
ւոր ուրուք թագաւորի , այլ թագաւորին թագաւորաց ,
և տեառն տերանց . նմա դաւանեցայք , զնա խոստովա-
նեցէք առաջի բազում վկայից . որում և աւնկալիք
յայսմ հետէ գալստեան նորա յերկնից . զի եկեալ
բերցէ զձեռագիր ուխտադրութեան խոստովանու-
թեանն ձերոյ , և ընթերցցի առաջի հրեշտակաց և
մարդկան : Արդ 'ի բաց կացէք այսուհետեւ 'ի հեթա-
նոսական գործոց . լուարուք Առաքելոյ զի ասէ . Զայս
ասեմ և ուխտեմ 'ի Տէր , մի եւս ձեզ զնալ որպէս և
այլ հեթանոսք զնան ունայնութեամբ մտաց իւրեանց
խաւարեալք հոգւով . վասն որոյ , սիրելիք , որպէս ըն-
կալարուք 'ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Գրիստոսէ և 'ի

sicut Dei dispensatorem: non audacem, non maledicum, non injuriosum, non percussorem, sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem; fidelem defensorem doctrinæ Verbi, ut potens sit exhortari fideles, et eos, qui contradicunt, arguere ». Videtne quanta sollicitudine divus Apostolus episcopos hortetur ut bona opera æmulentur, ut etiam, postquam bonum exemplum præbuisent, aliis adjumento essent? Divina lex etiam admonet non tantum sacerdotes ut constanter virtuti operam dent, sed quamlibet humanam ætatem pro ordine suo, natu majores et minores, reges et judices, principes et servos, divites et pauperes, adolescentulos et virgines, viros et mulieres, senes et pueros, qui semel in Christo baptizati, et Christi nomine Christiani appellati sunt; nam vos omnes Christifideles recordari oportet, vos ante altare Christi fœdus divinum confirmasse et eum Dominum et Deum ore confessos esse, et dæmonio et omnibus ejus operibus renuntiavisse. Videte ergo cui vosmetipsis tradidistis: non angelo neque terrestri regi, sed regnantium regi et domino dominantium et in eum credidistis, eumque coram multis testibus confessi estis; posthac ejus adventum a cœlo expectate, nam veniens chirographum fœderis vestri feret, idque coram angelis et hominibus leget. In posterum igitur ab operibus gentium abstinete, et Apostolum audite dicentem: « Hoc igitur dico, et testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut et gentes ambulant in vanitate sensus sui: tenebris obscuratum habentes intellectum »; et ideo, dilectissimi, quoniam a Domino nostro Jesu Christo et ab ejus sanctis Apostolis præcepta accepistis, ea constanter observate. Obedite veris pastoribus, et cavete ab improbiis, quia mala sunt tempora et lupi pro pastoribus fiunt pastorum principes, qui extrinsecus angelico vultu apparent, et intrinsecus diaboli habitaculum sunt; verbis pietatem simulant, operibus autem apostatæ sunt. Cavete ne ab eis decipia-

սրբոց աշակերտաց նորա զպատուիրանս, 'ի նմին կաց-
լիք պնդութեամբ: Ճշմարիտ առաջնորդաց ձերոց հնա-
զանդ լերուք, և 'ի պղծոյն զգուշացարուք, զի աւուրքս
չարութեան են, և փոխանակ հովուաց դայիք մտանեն
հօտապետք, որք զկերպարանս ցուցանեն արտաքուստ
հրեշտակի, և 'ի ներքոյ տեղի են սատանայի. բանիւ
ձեւանան բարեպաշտք և գործովք իւրեանց ուրա-
ցեալք: Բայց մի խաբիցիք 'ի նոցանէն, այլ որպէս ըն-
կալայք զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս, 'ի նոյն զնասլիք
մինչև 'ի վախճան, զի և ընդ նմին թագաւորեալք վա-
յելիցէք զյաւիտենական կեանսն:

Եւ արդ յաղագս այսոցիկ աւարտեսցուք աստանօր
զբանս, և զերջանիկ հօրն մերոյ և նահատակին մեծի
զնեբրողականս ճառից բունն հարցուք վերստին: Քան-
զի ծայրագոյն խոնարհութիւն նորա յորդորեաց զմեզ
յայսքան ձգիլ երկարութիւն բանից, որպէս զի պարտ
է որք այսմ'աստիճանի բաղձան, և ախորժեն բռնաւոր
հօտից վերակացու լինել, օրինակ առնուլ զերանելիս.
մաքրել նախ և առաջին զանձինս յամենայն արատոյ
ըստ նմանութեան սորա, և ապա յաստուածայինս յայս
մերձենալ սրբութիւն. ըստ տէրունական հրամանին,
եթէ ջրագեսցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան, զի զգործս
ձեր բարիս տեսեալ փառաւորեսցեն զՀայրն երկնաւոր:
Նա և թէ մարմնական ինչ փորձութեանց հանդիպեա-
լիք, մի անժուժութեամբ վհատիցիք, այլ համբերեցէք
մեծաւ յուսով: Տեսէք զաստուածազգեստ հարուն յա-
ռաջագոյն եթէ զիարդ այնքան նեղութեանց և չար-
չարանաց ժուժկալեցին յաղագս հօտին Քրիստոսի,
համբերութեամբ բազմաւ 'ի վիշտս, 'ի չարչարանս, 'ի
գանս, 'ի բանգս, 'ի խռովութիւնս, 'ի հակմունս, 'ի
պահս, 'ի սէր սրբութեան, 'ի բանս ճշմարտութեան,
'ի զօրութիւն Աստուծոյ, փառք և անարգութեամբ,
գովութեամբ և պարսաւանք, իբրեւ մահկանացուք և
ճշմարտապէս կենդանիք, իբրեւ տրտմեալք և հանա-
պազ ուրախք, իբրեւ տնանկք և զբազումս մեծացու-
ցին: Այս ամենայն գրեցաւ վասն նոցա յօրինակ մեզ
զի և մեք զհետ շաւղաց նոցա երթիցուք:

mini, sed quemadmodum in Dominum nostrum Jesum Christum credidistis, ita semper usque ad finem perseverate; ut cum eo regnantes vita æterna gaudeatis.

Nunc autem nostro sermoni de his rebus finem ponimus et Beati patris nostri ac magni confessoris panegyricum resumemus. Nam ejus summæ humilitatis causa nos adeo nostra verba produximus, ut ii, qui ad hunc (sacerdotalem) gradum aspirant, ac rectores gregis rationalis esse optant, exemplum a Beato nostro sumant et ante omnia semetipsos pariter ab omnibus maculis purificent, postea autem ad hanc divam Sanctitatem accedant, secundum præceptum Domini: "Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est". Si autem in tentationes carnales incidatis, ne præter modum animo deficiatis, sed maxima patientia sustinete. Videte quomodo primi patres, Deo conjuncti, maximos labores tormentaue tulerunt pro grege Christi; "Cum multa patientia in tribulationibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditiionibus, in vigiliis, in jejunis, in castitate, in verbo veritatis, in virtute Dei, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, quasi morientes et ecce viventes, quasi tristes, semper autem gaudentes; sicut egentes, multos autem locupletantes". Hæc omnia scripta sunt de iis pro nobis, ut et nos eorum vestigia sequamur.

Այլ և մարդարէքն սուրբք և նահապետացն դաւք պէսպէս փորձութեամբ անցուցին զկեանս իւրեանց . ըսր իսկ Դաւթայ յորժամ զվշտաց իւրոց 'ի թիւ արկանէ զբազմութիւն . Տէր Աստուած 'ի քեզ յուսացայ , փրկեա զիս , և յիմոց հալածչացն ապրեցոյ զիս . և Մինչեւ յերբ , Տէր , մոռանաս զիս 'ի սպառ . և թէ Ես 'ի տանջանս պատրաստ եմ , և ի բաց արա յինէն զտանջանս . և թէ Կոխեցին զիս թշնամիք իմ զօրհանապազ , և Ըղմոխիր որպէս հաց կերայ , և Պանդուխտ եմ ես և նըշդեհ որպէս և ամենայն հարք իմ : Տեսանես զի ոչ միայն զիւրն յայտ առնէ զնեղութիւնս , այլ և զնախնեացն , և ոչ պարզաբար զմիոյ կամ զերկուց այլ զամենեցուն , որպէս ամենայն հարքն իմ , ասէ , ցուցանելով և յայտ առնելով եթէ ոչ դք 'ի նոցանէ յաշխարհիս յայսմիկ հանգստեան պատահեցաւ : Երթիցուք եթէ ախորժէք 'ի բազմավիշոյ նահատակն , յերանեկին ասեմ Յովբ , և լուիցուք չափաւորապէս առ 'ի նմանէ զիւրոցն պատմելով զչարչարանաց , որպէս զի կարասցուք թերեւս առ նորայն նախանձու և զմերս թեթեւ նեղութիւն համբերութեամբ տանել . Ո՛չ ապաքէն իբրեւ զփորձութիւն են , ասէ , վարք մարդոյ 'ի վերայ երկրի , և կամ իբրեւ զառօրեայ վարձս վարձկանի կեանք նորա . և դարձեալ , Գիշերք ցաւագիւղք տուեալ են ինձ , լի ցաւօք լինիմ յերեկորեայ մինչեւ յառաւօտ . և Արդարք ծաղր լինին , զի մատնին 'ի ձեռս ամբարշտաց : Իսկ առ Աստուած ասէ . Զարհուրեցուցանես զիս տեսեամբ զգիշերոյ , մատնեցեր զիս 'ի ձեռս անօրինի , եղիւր զիս բամբասանս ազդաց , պաշարեալ եմ յամենեցունց : Տեսանես ցաւագիւղն պատմութիւն , տեսանես բռնաւորական վիշտք : Նման սմին և Երեմիաս բարբառի . Ո՛հ , մայր իմ , ընդէր ծնար զիս , այր՝ դատեալ և դատապարտեալ , տեսանել զթշուառութիւնս մարդկան : Այսպէս և ամենայն արդարոցն դաւքն 'ի ցաւս և 'ի չարչարանս անցուցին զկեանս իւրեանց : Վասն որոյ աղաչեմ և փոխան ասեմ , մի հանապազ զանդորր և զընդարձակն խնդրէք ճանապարհի հետեւումն . քանզի և զինուոր որ պատառիցի 'ի կեանս աշխարհիս և ոչ ըստ օրինաց

Etiam sancti prophetæ ac patriarcharum chorus in variis tentationibus vitam egerunt; audi Davidem multiplices ejus labores enumerantem: « Domine Deus meus in te speravi, salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et libera me »; et « Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? »; et « Ego in flagella paratus sum »; et « Amove a me plagas meas »; et « Conculcaverunt me inimici mei tota die »; et « Cinerem tamquam panem manducavi »; et « Advena ego sum apud te et peregrinus, sicut omnes patres mei ». Videsne? non solum ejus pœnas ostendit, sed etiam ejus majorum, et non solum unius vel duorum ex ipsis sed omnium; dicit enim, « Sicut omnes patres mei », aperiens ac declarans neminem ex illis pacem in hoc mundo invenisse. Eamus, si placet vobis, ad afflictissimum athletam, scilicet ad beatum Job, et eum breviter de suis tormentis loquentem audiamus; ut fortasse eum æmulando, levia nostra onera patienter sufferre possimus: « Nonne malitia est, dicit, vita hominis super terram et sicut dies mercenarii, dies ejus? »; et alias: « Noctes laboriosas enumeravi mihi, replebor doloribus usque ad tenebras »; et « Justi deridentur, quia traditi sunt in manus impiorum ». Et ad Deum loquitur ita: « Terres me per visiones nocturnas, dereliquisti me in manibus impii, dedisti me in opprobrium gentibus, et circumdatus sum ab omnibus ». Videsne historiam dolorosam, videsne violenta supplicia? Similiter loquitur et Jeremias: « Væ mihi, mater mea: quare genuisti me, hominem judicatum et condemnatum, ut miserias hominum viderem? ». Ita omnis chorus justorum in doloribus ac mœroribus vitam egit. Ideo rogo vos et denuo dico vobis, ne semper via comoda et ampla eatis; nam miles qui de rebus hujus mundi sollicitus est, neque ad sui ducis nutum dimicat, ab eo non coronabitur; et vos similiter non sitis ignavi et pavidī in stadio fortitudinis, sed similes hominibus beatis, pœnas tolerate quibus propter Dei fidem afficiemini:

գորավարին մարտիցէ, ոչ պսակեսցի առ 'ի նմանէ . նմանապէս և դուք, մի վատք և վեհերոտք յասպարիզի նահատակութեանն գտանիցիք, այլ նմանաբար երանելի արանցն, համբերեցէք հասելոյն նեղութեանց որ վասն բարեգաշտութեանն. դիտէք իսկ՝ զի նեղութիւնք պհամբերութիւն գործեն, ըստ Պաւղոսի, համբերութիւն զհանդէս, հանդէսն զյոյս բարեաց, յոյսն ոչ երբէք յամօթ առնէ զհաստատեալն նովաւ : Իւ արդ մի 'ի նեղութիւնս միայն հայիք, այլ և 'ի պսակն . մի յախտս ըն եւեթ, այլ 'ի փոխարէն հատուցմունսն, մի 'ի տանջանսն, այլ յարքայութեանն խոստումն . քանզի և այս մեծագոյն իմն երեւի յուսոյ՝ լրումն, յազագս հանդերձեալ բարեացն անտես առնել զներկայիս չարչարանս :

Այլ այժմ բաւական վարկանիմք որ յազագս այսորիկ ասացեալք . բեր այսուհետեւ յառաջիկայսն՝ երթիցուք, մտանելով 'ի բանն ուստի ելաք : Քանզի երանելի հայրն մեր և մեծ խոստովանողն Գրիգորիոս յետ պայծառագոյն յայտնութեանն որ 'ի վերուստ, հաւանեալ լինէր տէրունական հրամանին . երթայր այնուհետեւ ընդունել զձեռնադրութիւն քահանայապետութեանն . որ և անդանօր նշան մեծագոյն, եթէ ո՞րք էր Գրիգորիոս՝ ցուցանէր Աստուած, սրպէս զի Հոգին սուրբ աղանակերպ տեսլեամբ յայտնէր 'ի վերայ նորա հանգչելով . և այնքան մեծավայելուչ պատուով դառնայր պքանչելի քահանայապետն Աստուծոյ յայցելութիւն նորատունկ ժողովրդեան իւրոյ . ընդ առաջ ընթանայր այնուհետեւ 'ի պատիւ նմա մեծ արքայն Տէրդատիոս հանդերձ ամենայն զօրօքն, և պատահեալ միմեանց առ գետովն Եփրատայ՝ լի առնէր զամենեւեան խնդութեամբ բազմաւ . քանզի մկրտէր զնոսա յանուն սուրբ Երրորդութեանն . յորում և լոյս անճառելի ծագէր 'ի յերկնից 'ի հրաշ պանչելեաց տեսողացն : Իւ յայնմհետէ պատրաստէր Տեառն ժողովուրդսեպհական . չինէր և տաճարս Աստուծոյ բազմապատիկս և հրաշալիս յաշխարհին Հայաստանեայց . կացուցանէր եպիսկոպոսունս, երիցունս, և սարկաւազունս,

scitis jam quod, "Tribulationes patientiam operantur, sicut Paulus dicit, patientia autem probationem, probatio vero bonam spem, spes autem non confundit" eos, qui in ea firmi sunt. Ideo non solum ad pœnas, sed etiam ad coronam respicite, non solum ad tormenta sed etiam ad mercedem, non solum ad supplicia sed etiam ad cœlorum promissionem; nam plenitudo spei esse videtur pro futuris bonis præsentis cruciatus contemnere.

Sed nunc satis de his rebus me dixisse puto. Nunc procedamus, ad argumentum redeuntes a quo digressi sumus. Beatus pater noster et magnus confessor Gregorius, post claram cœlestem revelationem, se subiciebat præcepto Domini; postea ad ordinem pontificalem accipiendum ibat (Cæsaream), ubi mirabili signo Deus quis esset Gregorius manifestabat; nam Spiritus Sanctus columbæ specie apparebat super eum stans; et mirabilis Dei pontifex insigni honore ad visitandum populum suum nuper conditum revertebatur. Obviam ei ibat tunc honoris causa, magnus rex Tirdates, cum omnibus suis militibus, in quem (Gregorius) apud flumen Euphratem incidens, magna lætitia omnes afficiebat. Baptizabat enim eos in nomine Sanctæ Trinitatis; et inenarrabilis lux prodibat cum stupore videntium. Postea præparabat Domino acceptabilem populum; ædificabat etiam multa et stupenda templa Deo in regione Armeniorum; constituebat episcopos, presbyteros, et diaconos, chorum clericorum et monachorum. Docebat eos pulchram et fecundam doctrinam, librorum divinorum argumentis in fide confirmabat, super fundamentum apostolicarum traditionum roborabat, atque ita ut etiam nunc electus populus ejus atque clerus in diem via virtutis progrediatur.

գասս կղերիկոսաց և վանականաց, ուսուցանէր զնոսա գեղեցիկ և առատ վարդապետութեամբ՝ ի զօրութեանց աստուածայնոց տառից, ամրացուցանէր ի հաւատս, հաստատէր ի վերայ հիման առաքելական աւանդութեանցն. և այնքան՝ զի մինչեւ ցայժմ իսկ օր ըստ օրէ ի լաւագոյնսն յառաջանան ընտրեալ նորայն ժողովուրդ և վիճակ :

Իսկ երանելին յետ սուղ ինչ ժամանակի հրաժարէր ի վերակացութենէ անտի, զգանկալին իւր երթեալ համբուրէր լուսթիւն. քանզի յոյժ սիրելի էր նմա ընդ մեծին Եղիայի և ընդ Մկրտչին Յովհաննու բնակելն յանապատի, վասն որոյ և ախորժէր իսկ թագուցանել զանձնն ի մարդկայինս տեսութենէ, զի մաքրապէս անդանօր և աննիւթաբար աննիւթականին հանդիպեսցի տեսութեանն Աստուծոյ :

Այսպիսի են սրբազանի հօրն մերոյ ուղղութիւնք, և այս նորայն քաջութեանն պատմութիւնք : Այսպիսի լաւագոյն առաքինութեամբ քաղաքավարեաց յաշխարհի, ոչ ի հեշտութիւնս ինչ կենցաղականս, այլ ի գանս և ի տանջանս, ի քաղց և ի ծարաւ, ի ցուրտ և ի մերկութիւն, ի բանդ և ի կապանս, ի լերինս և յանապատի. սիրեաց զԱստուած և սիրեցաւ առ ի նմանէ, փառաւորեաց և փառաւորեցաւ, Զփառաւորիչս իմ, ասէ, փառաւոր արարից : Գրիգորիոս Երրորդութեանն քարոզն, ուղղափառութեանն հաստատիչն, Քրիստոսի հօտին վերադիտողն, իմաստութեան Հոգւոյն տաճարն, երկնային կառավարն, օդախաղաց թռչունն, տիեզերաց անշիջանելի լոյսն, պայծառագոյն արուսեակն, մոլորելոց առաջնորդն, ընտրութեան անօթն, սրբութեան տաղաւարն, աստուածական նուէրն, Հոգւոյն սրբոյ ընդունողն, միասնական Երրորդութեանն բնակարանն, առաքինութեանն օրինակն, պատուիրանաց Աստուծոյ գործարանն, հայրապետաց գեղեցկութիւնն, միայնաւորաց պայծառութիւնն, սրբութեան ուղղելորիչն, հաւատոյ հաստատութիւնն, եկեղեցւոյ ամրութիւնն : Գրիգորիոս քրիստոսական օրինացն վարդապետն, աւանդութեանց նորին ուսուցիչն, դիւաց

Beatus autem paulo post se ab illo regimine extrahebat, et in optatam suam solitudinem recipiebat: nam ei jucundissimum erat in desertis cum magno Elia et Joanne Baptista vitam agere: propterea a conspectu hominis se abdere gratum habebat, ut ibi sancte et spiritualiter (vivens) ad incorpoream visionem Dei perveniret.

Hæ sunt Sancti patris nostri dotes et hæc ejus strenuitatis est historia. His præclaris virtutibus præditus vixit in mundo; non in voluptatibus terrestribus, sed in flagellis et tormentis, in fame et siti, in frigore et nuditate, in carcere et catenis, in montibus et desertis; Deum amavit et ab illo amatus est; glorificavit et glorificatus est: "Quicumque glorificaverit me, inquit, glorificabo eum". Gregorius prædicator Trinitatis, fidem catholicam firmans, gregis Christi curator, Spiritus sapientiæ templum, auriga cœlestis, avis aerea, inextinguibilis lux universi orbis, fulgentissimus lucifer, dux errantium, vas electionis, receptaculum sanctitatis, divinum munus, Spiritus Sancti receptor, habitatio consubstantialis Trinitatis, exemplum virtutis, organum præceptorum Dei, pulchritudo præsulorum, ornamentum monachorum, rector sanctitatis, firmitas fidei, soliditas Ecclesiæ. Gregorius christianæ legis doctor, ejus traditionum magister, dæmonum insectator, exemplar in ærumnis, typus mansuetudinis, forma humilitatis, anachoretarum imago, turtur desertorum, sol splendens, mens perspicax, oculus insomnis, pœnitentiæ præceptor, conversionis via, ductor errantium, medicus ægrotorum, vitiorum interfectior, pastor strenuus, custos vigilans, radix patientiæ, admirabilem

հալածիչն, նեղութեանց օրինակն, հանդարտութեան յեղանակն, խոնարհութեան զաղափարն, ճգնաւորաց նկարագիրն, անապատական տատրակն, լուսափայլ արեգակնն, արագահաս միտքն, աննիրհելի ակնն, ապաշխարութեան ուսուցիչն, դարձելոց միջնորդն, մոլորելոց առաջնորդն, հիւանդաց բժիշկն, ախտից սատակիչն, արիական հովիւն, անքուն պահապանն, համբերութեան արմատն, անճառելոց տեսանողն, ստորայնոց արհամարհողն, երկնաթռիչ արծուին, հրեշտակաց պարակիցն, առաքելոցն հաղորդակիցն, մարտիրոսաց չարչարակիցն, արքայութեանն բնակիցն, Աստուծոյ Հօր ժառանգուորն, Քրիստոսի ժառանգակիցն, որ առաջի երրորդութեանն ընդ հրեշտակա բարեխօսէ միշտ վասն ամենայն աշխարհի :

Այլ դու, աստուածային և պատուական գլուխ, որ զամենեցուն գլուխն զՔրիստոս յանձին բերելով լոյս երեւցար տիեզերաց, ով աստուածագգեստ և երջանիկ հայր, որ գեղեցկապէս քաղաքավարելով 'ի յերկրի զընթացսն կատարեցեր, զհաւատսն պահեցեր, պսակադիր կէտին ժամանակ հասեր, և առաջնորդական մտացդ մաքրութեամբ՝ որքան կարելի է մարդկան՝ աստուածատես եղեալ վերաբարձար յանհասանելի բարձրութիւն. դու զչարչարանացն բառնալով 'ի վերայ ուսոյդ զխաչ, միամտաբար զհետ Քրիստոսի ընթացար, որով զանկապսելին գանձեցեր զգանձ պահեալ քեզ 'ի յերկինս : Դու զկենցաղականս ամենայն վաճառեցեր, և զանգինն փոխանակ ստացար մարգարիտ զՔրիստոս : Դու ոչ 'ի վերայ աւագոյ հեղգաբար շինեցեր զտունն, այլ 'ի վերայ ամրացեալ վիմին առ 'ի Քրիստոս հաւատոցն հաստատեցեր զհիմնն, ուստի և 'ի շնչմանէ օգալին այսօցն դառնաբեր հողմոց և յարուցեալ կռապաշտութեանց ուղիսից մնացեր անսասանելի : Դու զծանրութիւն տունջեան բոլոր կենցաղոյս, և զտապ բոցակէզ միջօրեայ բարձեր ամենայնիւ, որով զվարձուցն ընկալար 'ի Տեառնէ վաշխիւ զփոխարէնսն : Դու ըզտուեալն քեզ շնորհացն տաղանդ առ յԱստուծոյ, առատապէս բաշխելով բազմացուցեր, որով զերանա-

spectator, terrena contemptor, aquila in cœlum volans, angelorum consors, apostolorum particeps, cum martyribus excruciatu, regno cœlorum familiaris, Dei Patris hæres, Christi cohæres, ad Trinitatem cum angelis semper pro universo mundo preces fundit.

Sed tu, o divinum et honoratum caput, qui omnium caput Christum in te ferens, lux apparuisti universo orbi, dive et felix Pater, qui jucunde super terram vitam agendo, cursum consummasti, fidem servasti, ad tempus coronæ accipiende pervenisti, et puritate mentis tuæ reatricis, quantum possibile est homini, te extulisti ad hanc inaccessam celsitudinem qua Deum conspicias es. Tu crucem tormentorum super humeros gerens, sincero animo Christum secutus es, quare tibi tutissimum thesaurum in cœlo congegisti. Tu quæ sunt hujus vitæ omnia vendidisti, et pro eis Christum, margaritam sine pretio, possedisti. Tu negligenter in arena domum non ædificasti, sed super firmam petram fundamentum cum fide in Christo constituisti, quamobrem contra vehementes ventos a malignis aereis spiritibus excitatos et contra invadentes paganæ religionis torrentes immobilis mansisti. Tu pondus diei tota hac vita et æstum meridianum inflammatum meridiei omnino tolerasti, ideo retributionem mercedis cum usura a Domino accepisti. Tu talentum gratiæ a Deo tibi datum, copiose distribuens multiplicasti, quare vocem beatam audisti: "Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui". Tu lampadem spiritus tui oleo misericordiæ inexstinguibilem servasti, ideo paratus es ad nuptias cœlestes intrare cum Christo. Tu angusta

ւէտն լուար ձայն . Բարի ծառայ և հաւատարիմ, մուտ
յուրախութիւն տեսաւն քո : Դու զլապտեր հողւոյդ
ողորմածութեանն իւղոցն անշիջանելի պահեցեր , պա-
տրաստ գտանելով մտանել ընդ քրիստոսի յերկնայինն
առագաստ : Դու ընդ նեղ և անձուկ ճանապարհորդե-
լով շաւիղ արքայութեանն, վայելես այժմ՝ ի վերին գեր-
աշխարհիկ կայանսդ : Դու զկեանս քո խոկմամբ մա-
հու վարելով, զախտս մարմնականս յեղանակաւ աս-
տուածսիրութեան հողւոյդ հնազանդեցուցեր : Դու
յանմատոյց դելսկ անախտութեանն հասանելով՝ գե-
րակատար աւաքինութեամբ հաւատոյ սիրոյ և յուսոյ՝
բարձրացար յիմանալիսն , կառավարելով ըստ եղիայի
յերկինս, ամենայնիւ յԱստուած միացեալ աստուածա-
տեսակ մաքրութեամբ : Եւ զի համառօտագոյն ասա-
ցից , դու և զյաւիտենական սրբոցն ամենեցունց զա-
ռաքինութիւնս հաւաքելով իմաստասիրաբար՝ ըստ օրի-
նակի մեղուաց՝ զբազմատեսակ վարս ընտրելով զիւրա-
քանչիւրոցն ՚ի քոյդ բերես նմանութիւն , զորոց բեր-
ցուք առաջի մի ըստ միովէ զանուանս ընտրելոցն յիշա-
տակաւ :

Աբել արդար , անարատ պատարագաւն գովեցաւ .
իսկ դու , բազմերջանիկ հայր , ընծայ բանաւոր բոլորո-
վին զանձն քո մասուցեր Աստուծոյ հանապազօր մաղ-
թանօք առ նոյն հպելով : Ենովս անտեսանելի յուսով
յուսացաւ ՚ի Տէր . իսկ դու զառաջիկայ յուսոյն օրինակ
արդէն ցուցանես տակաւին : Ենովք հաճոյ եղեալ Աս-
տուծոյ փոխադրեցաւ յատորայնոցս . իսկ դու զհողւոյդ
տեսութիւն բոլորովին յերկրէ յերկինս փոխադրեցեր :
Նոյ արդար գոլով և ՚ի վերայ պատարագացն հաճոյ
գտեալ , փայտեղէն տապանաւն ղկենդանեացն ազգ-
ապրեցուցանէր ՚ի ջրհեղեղին կործանմանէն . բայց դու
նոր իմն տապան հաստատեցեր զեկեղեցի քրիստոսի ,
և ՚ի ջրհեղեղէ կռապաշտութեանն զբազմութիւն մարդ-
կան ապրեցուցեր : Աբրահամ աստուածսիրութեամբն
և հիւրասիրութեամբն սքանչելի եղեալ , միանգամայն
և պատարագ ընդունելի առանց զենման զորդին՝ որ
յաւետեացն էր՝ մասուցանէր Աստուծոյ . բայց դու ոչ

et stricta paradisi via progressus, gaudes nunc cœlesti dono. Tu vitam in mortis meditatione egisti; carnales affectus, Dei amore, tuo spiritui subiecisti. Tu ad arcem puritatis pervenisti et maximis virtutibus fidei, caritatis et spei, te ad rationales (spiritus) in cœlum curru veluti Elias elevasti, cum Deo te divina puritate conjungens. Et ut dicam brevi, tu virtutes omnium sanctorum usque ab initio sapienter in te, sicut apes colligendo et multiformes rationes vivendi eligendo, te cuique eorum similem fecisti, quorum electorum nomina singillatim memoria tenebimus.

Abel justus mundo sacrificio laudatus est, tu autem, Beatissime pater, te totum in donum rationale Deo obtulisti, precibus quotidianis ad ipsum accedens. Enos spe invisibili in Domino speravit, tu autem spei præsentis etiam exemplum præbes. Enoch, quum Deo placuisset ab hac terra sublatus est, tu autem animæ tuæ visionem omnino a terra in cœlum transtulisti. Noe justus et sacrificiis placens, animalium genus arca lignea a diluvii excidio conservabat, tu autem novam arcam, Christi Ecclesiam fundasti, hominumque multitudinem, ab idololatriæ diluvio servasti. Abraham divino amore ac hospitalitate admirabilis, sacrificium gratum, quamvis filium promissionis non immolaret, Deo obtulit, tu autem non semel, sed quotidie Christum in afflictionum caverna excepisti et immolasti non ovem loco Isaaci oblatam, sed te ipsum holocaustum rationale, sacrificium Deo viventi obtulisti. Isaac sua justitia et quum esset figura (Christi) glorificatur, tu autem, veluti justitiæ canon, omnimodas virtutes exemplumque virtutum

միանդամ այլ հանապազօր զբրիստոս ընկալար հիւրասիրութեամբ 'ի գբին տառապանաց, և զենբը՝ ոչ ոյխար փոխանակ իսահակայ մատուցեալ, այլ զքեզ ինքնին բոլորապտուղ ողջակէզ բանաւոր ընծայելով կենդանւոյն Աստուծոյ : Իսահակ արդարութեամբն և օրինակ լինելովն փառաւորի, իսկ դու իբր քանուն արդարութեան և զամենայն տեսակա առաքինութեան և զօրինակ բարեաց 'ի քեզ բերելով մաքրապէս : Յակովբ պարզմտութեամբ հոգւոյն և բազմորդութեամբն պանչելի եղեւ, որով և զսանդուղսն տեսանէր յերկրէ յերկինս հասանելով, մեծագոյն իմն խորհրդոյ օրինակ մեզ ցուցեալ. բայց դու ծնար հովիւս և հովուապետս և հօտս բազումն՝ հօտապետին ֆրիստոսի. և ելս 'ի մօտի զնելով քո, իբր աստիճանաց ելիւք ըստ իմանալի սանդղոց՝ փառաց 'ի փառս փոխելով, յերկրէ յերկինս վերակոչեցար. վասն որոյ ոչ նշանաւոր խաչինս, այլ նշանաւ հոգւոյն շնորհաց՝ բազում որդիս լուսոյ շածեր 'ի փառս : Եւ յարազս անարատութեանն և համբերատար ժուժկալութեանն երեւելագոյն եղեւ, բայց ոչ նուազագոյն քան զնորայն երեւեցաւ և քոյին չարչարանացն նահատակութիւն. զի ոչ արտաքոյ քաղաքին յաղբիս, այլ 'ի բազմավիշտ խորխորատին դժոխայինն անապատի, և փոխանակ որդանցն՝ դաժանատեսակ թունաւորացն իժիցն և քարբից համբերելով : Եւ մէկ ողջախոհութեամբն և անոխակալութեամբն հոչակեցաւ, իսկ դու օրինակ պարկեշտութեան յամենայնի երեւեցար, և յիմանալի եգիպտոսհոյն՝ 'ի բնաւորական ախտից՝ զմիտս մաքրելով, զպատմուճան մեղացն մերկացեալ՝ փախեար յամօթոյ. որ և անյիշաչարութեամբ զեղբայրադաւ բռնաւորսն 'ի սովոյ աստուածային բանին առատապէս կերակրեցեր գիտութեամբ ճամատութեան հոգեւորական հացին իջելոյ յերկնից :

Մովսէս հեզութեամբն և օրինադրութեամբն կարազրեցաւ կոչիլ Աստուած փարաւովնի և առաջնորդ ժողովրդեանն իսրայելի. սակայն և դու, ով աստուածընկալ հայր, հեզ առ ամենեսեան, մանաւանդ առ բռնաւորազունիցն երեւեցար տանջանս. և 'ի մէջ նահատա-

integrum in te præbes. Jacob ingenuitate animi, ac multitudine filiorum admirabilis est, propterea scalas a terra usque ad cælum ascendentes vidit, et majoris nobis mysterii exemplum ostendit; tu autem pastores ac pontifices multosque greges pastori Christo genuisti et spe, veluti per gradus scalarum rationalium, a gloria in gloriam a terra in cælum vocatus es: idcirco non oves reales sed gratiæ Spiritus signo multos lucis filios ad gloriam duxisti. Job probitate tolerantique continentia celebrer fuit, sed non minus tua strenuitas in tormentis palam facta est; non enim extra urbem in stercore, sed in dolorum barathro inferni deserti, et pro vermibus virulentas viperas et aspides tolerasti. Joseph castitate ac clementia celebratus est, tu autem exemplar modestiæ in omnibus te præbuidisti et a rationali ægyptiaca (muliere), idest a vitiis naturæ mentem deterdisti et vestem peccatorum abiciens ab impudentia fugisti, injuriæque immemor fratres traditores, in verbi divini inopia, abunde veritatis panis spiritualis de cœlis delapsi sapientia aluisti.

Moyse sua suavitate ac legum latione mystice Pharaonis Deus appellatus est, et populi Israelis dux, sed tu, pater Deo conjunctus, benignus omnibus etiam in violentissimis suppliciis visus es, ac nebulam martyrii ingrediens, a Deo scriptas tabulas legum accepisti, et

կռթեան մտանելով զաստուածագիծն օրինաց ընկալար զտախտակս, յորում զհոգեւորական պատուիրանսն ոչ իսրայելի միտն, այլ ամենայն տիեզերաց աւանդեցեր. և զմհհեանս գիւածոյլ պատկերացն իբրեւ զկառս փարաւոջնի 'ի խորս' քոյն քաջութեամբ ընկըղմեցեր: Սամուէլ նախ քան զյղանալն յորովայնի՝ Աստուծոյ նուիրեցաւ, որ և շնորհս ընկալեալ մարգարէութեան գուշակէր զհանդերձեալսն. իսկ զու և յառաջ քան զգոյանալն ընծայեցար 'ի Հոգւոյն նախագուշակութեանց նուէր Աստուծոյ, և անճառելի տեսեամբ մարգարէական աչօք՝ տեսեր զապագայիցն ինելութիւն: Քաջն Դաւիթ զամբարտաւանն Գողիաթ զինուհոգւոյն պատերազմեալ պարսպքարին կործանէր. իսկ զու զիմանալին Գողիաթ, այս ինքն զպետութիւնս և զիշխանութիւնս աշխարհակալի խաւարիս, զօրութեամբ խալին ֆրիստոսի ընկճեալ յերկիր կործանեցեր, և ըզբանաւոր գառինս ազատելով 'ի բերանոյ առեւծուն՝ գերեցեր զամենայն միտս 'ի հնազանդութիւնն ֆրիստոսի: Եղիա գովելի՝ եղեւ նախանձուն Աստուծոյ, զի զամօթոյ մարգարէան համարձակապէս սատակեալ կորուսանէր. իսկ զու զբռնաւոր արքայն, զսպասաւորն ամօթալից ախտից՝ 'ի կերպարանս փոխարկեցեր զազրատեսակ անամոյ, ոչ 'ի սատակումն մատնելով, այլ 'ի կեանս վերստին առաջնորդեցեր: Յովհաննէս՝ մեծ 'ի ծնունդս կանանց բարեբանեցաւ յԱրարչն, ձայն բարբառոյ յանապատի, կարապետ և մկրտիչ ֆրիստոսի. և զու ոչ նուազագոյն քան զնա երեւեցար, որպէս թուի ինձ. քանզի 'ի դասս հայրապետաց նախամեծարեցար, ընդ վկայսն նահատակեցար, յասպարիզի մարտին ընթացար, յանապատի ճգնեցար, 'ի ձայն բարբառոյ ընդ նմին գոչեցեր, Բանին Աստուծոյ կարապետեցեր, անթիւ բազմութիւն բանաւոր հօտից ֆրիստոսի մկրտեցեր, լոյս պայծառագոյն յետ արեգականն արդարութեան ծագեցար:

Այսպէս 'ի ձեռն գործոց առաքինութեան զամենայն արդարոցն տակաւին և զմարգարէիցն 'ի քեզ բերես զօրինակ. զոմանց զնախանձն, զկիտոց զհամ:

spirituales leges, non solum Israeli, sed universo orbi tradidisti; templaque cum imaginibus dæmoniorum forma sculptis, veluti Pharaonis currum in profundum tua virtute mersisti. Samuel ante conceptionem in utero, Deo oblatus est, et gratiam prophetiæ accipiens futura prædicabat, tu autem ante ortum, Spiritus Sancti prædicatione in donum Deo oblatus es, et ineffabili visione, oculoque prophetico futura conspexisti. Strenuus David armis spiritualibus cum superbo Goliath dimicans lapide e funda (misso) eum prosternebat. Sed tu rationalem Goliath ad terram dejecisti, scilicet principes et potestates ac mundi rectores tenebrarum harum, virtute crucis Christi, et rationales oves ab ore leonis liberans, ad servitutem obedientiæ Christi omnes mentes duxisti. Elias propter Dei studium laudatus est, quia inverecundos prophetas animose interficiens exterminabat; sed tu regem tyrannum, servum turpium vitiorum, in formam fœdi animalis vertisti, non ad perditionem condemnans, sed iterum in vitam adduxisti. Joannes magnus inter natos mulierum a Creatore laudatus est, vox clamantis in deserto, præcursor Christi, et eum baptizans; tu autem, uti mihi videtur, non minus quam ille nobis manifestatus es. In choro enim patriarcharum prælatus es (omnibus), una cum martyribus pugnasti, in aciem prodiisti, te in deserto excruciaſti, voce clamante cum eo vociferatus es, Verbi Dei præcursor fuisti, innumerabiles multitudines rationalium gregum baptizasti in Christo, lux fulgens post Solem justitiæ ortus es.

Ita bonis operibus in te omnium justorum et etiam prophetarum imaginem præbes: horum studium, aliorum patientiam; horum tormenta, mentis

բերութիւնն , զմանց զնեղութիւնն , զայլոցն ըզմտացն զբարձրութիւնն . և ոչ սոցա միայն , այլ և Գրիստոսի աշակերտացն , զորս շնորհք Հոգւոյն 'ի ըստուերական օրինացն որոշեալ , զպաշտօն ճշմարտութեանն հաստատագոյն՝ մեզ զխորհուրդն Աստուծոյ ցուցանէր : Պետրոս և Պաւղոս եղբարք զոլով համաշունչք ըստ Հոգւոյ , ամուլք Գրիստոսի , ընտրեալք և առաքելոցն առաջինք , որք զհամասփիւռ տիեզերս ընկալան վիճակեալք , և գերահռչակ քաղաքին Հռոմայեցւոց քարոզէին զաւետարանն Տեառն . որք և զանօթն սատանայի , զկախարդն Սիմոն , 'ի բարձրացեալն հպարտութենէ՝ նշանաւն Գրիստոսի յերկիր կործանեալ հերձուին . իսկ դու , ով աստուածաբեալ հայր , ոչ 'ի միում մասին կամ յանկեան ուրեք , այլ յարեւելից մինչեւ յարեւմուտս , 'ի ծագաց երկրէ մինչեւ 'ի ծագս նորին լցեր զաւետարանն Գրիստոսի . որ 'ի նոյն իսկ մայրաքաղաքն ընթացեալ Հռոմայ , միաբանելով ընդ առաքելաշնորհ հայրապետին և աստուածասէր արքային , ընկալայք առաքելաբար սիրով զմիմեանս . ոմն արեւմտից աշխարհի ծագեալ զլոյս ճշմարիտ աստուածգիտութեան , և մեւն՝ ուստի ծագէ արեգակնն՝ լուսաւորիչ նմանապէս . որ և երկաքանչիւրոցն բարբառ ծաւալեալ լցին զտիեզերս համօրէն : Ընդ մարգարէսն մարգարէացար Հոգւովն , ընդ առաքեալսն քարոզեցեր զԳրիստոս , ընդ աւետարանիչսն աւետարանեցեր զՈրդին Աստուծոյ , ընդ հայրապետսն վարդապետեցեր զբանն կենաց , ընդ անապատականն ճգնեցար , ընդ մարտիրոսսն նահատակեցար , ընդ հովիւսն հովուեցեր զհօտ քո բանաւոր , 'ի բանաւորկութնամուսնի փորձեցար , ընդ Գրիստոսի յաղթեցեր :

Ձինչ այսուհետեւ կոչեցից զքեզ . երկրագործ , արդարեւ ճշմարիտ , քանզի զբանաւոր երկիր արեւելեան աշխարհի՝ կակղեցեր յերկրագործութիւն . յորմէ զփուշ անհաւատութեան արմատաքի խլեալ , զբանն բարեպաշտութեան սերմանեցեր փոխանակ , և զնորատունկ հոգեւորական այգին յատանելով , բազմապատու զնոյն գործեցեր , յորոց արմտիս երկրագործութեան ամփո-

altitudinem illorum; et non solum horum sed etiam (imaginem) discipulorum Christi, qui gratiam Spiritus Sancti a lege umbratili sejungens nobis revelabat mysterium Dei esse infallibilis veritatis cultum. Petrus et Paulus, cum fratres concordēs in spiritu essent, socii Christi, electi et primi inter apostolos, universum orbem sorte acceperunt, qui in perillustri urbe Roma Evangelium Christi prædicabant et vas dæmonis Simonem Magum ab ejus superbiæ altitudine signo Christi in terram dejicientes concidebant; sed tu, dive Pater, non solum una parte aut uno loco, sed ab Oriente usque ad Occidentem, ab uno termino terræ usque ad alterum Evangelium Christi divulgasti: et in ipsam urbem principem Romam te conferens, et cum apostolico Pontifice (Silvestro I.) atque Imperatore (Constantino Magno) pactionem faciens cum eis convenisti, et apostolico amore simul es conversatus; quorum ille effecit ut cultus veræ religionis in Occidente oriretur, et tu similiter in ea regione ubi sol oritur, pariter illuminator fuisti; quorum duorum verbum diffusum omnem orbem implevit. Cum prophetis per Spiritum Sanctum prophetasti, cum apostolis Christum prædicasti, cum evangelistis Filium Dei evangelizasti, cum pontificibus verbum vitæ tradidisti, cum anachoretis te afflicta visti, cum martyribus cruciatus es, cum pastoribus gregem tuum rationalem pavisti, a maligno inimico tentatus es, et cum Christo vicisti.

Quo ergo nomine nunc te appellabo? an agricolam? ita profecto, nam orientalis regionis terram rationalem colendo mollisti, a qua spinas infidelitatis radicitus extirpans, earum loco verbum christianæ sapientiæ sevisti et vineam spiritualem recenter instructam putando, eam feracissimam reddidisti, cujus fruges agrestes uti in spiritali horreo cumulavisti.

փեցեր իբրեւ հոգեւորապէս շտեմարանի : Ճարտարապետ արդեւք կոչեսցուք զքեզ . և յիրաւի ուրեմն . քանզի զմեհեանս դիւաձոյլ պատկերացն քոյով արիաբար քաջութեամբդ տապալեալ յերկիր կործանեցեր , և փոխանակ սատանայական բնակութեանց , տաճարս գեղեցիկս և հրաշալիս յանուն Քրիստոսի ընդ ամենայն աշխարհս հաստատեցեր . նա իբրեւ իմաստուն ճարտարապետ զնորակերտ եկեղեցիս հաւատացելոց 'ի վերայ հիման առաքելական վիմին իմաստութեամբ Հոգւոյն վերականգնեցեր : Այլ զի՞նչ եւս անուանեսցուք զքեզ . զինուոր . այո , քանզի որպէս քաջ զօրական սպառազինեալ հակառակ աներեւոյթ թշնամւոյն , մարտեար ընդ օրինաց և յաղթեցեր բազմատեսակ վիրաջ մարմնոյդ , և վահանան փրկութեան զգլուխն հաւատոյ ամրացուցեալ ամբողջ պահեցեր իբրեւ զվճմ անդրդուելի և անշարժ , 'ի բերմանց բազմապատիկ ախտիցն պատերազմաց . և յուսով ընդդիմահարեալ զհակառակամարտսն քաջապէս պատերազմաւ ընկճեալ դարձուցեր ամթալի , հալածելով 'ի փարախէ նորանունդ . քո ոչխարաց : Հրեշտակ ուրեմն կոչեսցուք ըզքեզ . քանզի ոչ և 'ի հրեշտակաց անկարօտ բնութենէն գոյով քո հեռի , անմարմնապէս արդէն 'ի մարմնի կենցաղավարելով և իբրեւ երկնային ոմն մարդ և յերեւելեացս գերաշխարհիկ հրեշտականման վարուց ցուցանիս օրինակ : Զի զի՞նչ առաւելագոյն գործիւր երբեմն 'ի ձեռն հրեշտակին յառաջագոյն յափշտակեալ զԱմբակում'ի Սիոնէ և հասուցանել 'ի Բաբելոնէ և 'ի գգի առեւծուցն Դանիելի զճաշն մատուցանելով . քանզի դու՝ եւս հրաշափառագոյն , որպէս թուի ինձ հաւաստապէս , 'ի ձեռն հրեշտակի կերակրելի 'ի բանդին : Նաւուղիդ արդեւք առձայնեսցուք զքեզ . և յիրաւի ուրեմն . քանզի զորս ընդ մեծ և արձակ աշխարհիս այսորիկ դիւական անհաւատութեան ծով նաւակոծեալ ծփէին , քոյով սրբազանաբար առ Աստուած հայցուածովք՝ զամբոխումն մոլորութեան մրկիին 'ի հանդարտագոյն դարձուցանելով սիւք , մեծաւ զգուշութեամբ զալեկոծեալսն ուղղելով նաւս , 'ի ճմարիտ խաղաղութեանն հասուցեր նաւահանգիստ :

An architectum te vocabo? jure merito; nam templa simulacrorum ad deorum honorem fictorum virili strenuitate prosternens solo æquasti, et pro dæmoniis ædibus, templa pulchra et stupenda in nomine Christi ubique erexisti; immo ut architectus intelligens Ecclesias fidelium nuper fundatas super fundamentum petrae apostolicæ Spiritus sapientia ædificasti. Quem autem ego te appellabo? an militem? utique, nam veluti strenuus pugnator arma vertens contra hostem invisibilem, prælium conseruisti pro legibus, et multiplicibus vulneribus corporis tui victoriam retulisti, et clypeo salutis caput fidei corroborans, illæsum servasti, quasi petram inconcussam atque firmam contra pugnae impetum multorum vitiorum et spe confusus obviam hostibus occurrens et strenue bellando eos probrose victos repulisti fugans ab ovili ovium tuarum tenellarum. An te angelum vocabimus? utique, quia a perfecta natura angelorum non dissimilis, incorporaliter in hoc orbe terrarum vivendo et, sicut cœlestis vir, a terrenis elevatus, angelicæ vitæ te exemplum præbes. Nam quid majus olim angelus fecerat rapiendo Habacuc a Sion, eumque Babyloniam ferendo et in fovea leonum Danieli escam offerens?; tu enim optime, ut ego pro certo existimo, per angelum nutriebaris in carcere. An nautam te vocabimus? Utique, nam eos qui in magno et amplo mari dæmoniacæ infidelitatis hujus mundi naufragi fluctuabant, tuis sanctis precibus ad Deum, agitationem procellarum erroris in tranquillissimum zephyrum convertendo et prudentissime naves agitatatas regendo, in portum veræ pacis perduxisti.

Արդ, ո՞վ հայր սուրբ և առաջնորդ փրկութեան ա-
մենայն հաւատացելոց, որոց ոչ պակասեցար 'ի քոյոց
սիրելեաց փոխադրելով յաշխարհէ. այլ զի թէպէտ և
զհասարակաց պարտն հատուցեր զընութեանս օրինաց,
սակայն յիշատակք քաջութեան քո մնայ առ մեզ յա-
ւիտեան: Նոյնպէս և յայսմ հետէ աղաչեմ ոչ եւս մե-
կուսանալ հոգեւորական այցելութեամբ առ 'ի մէնջ.
այլ յիշել զմեզ անմոռաց, խնդրելով 'ի հասարակաց
յուսոյ փրկութեան մերոյ, զի և մեք զպատահումս առ-
կաւազոյն վշտացս համբերութեամբ կատարեսցուք.
քանզի ըստ Առաքելոյ, Որ զփորձ առեալ է՝ կարող է
փորձանաւորաց օգնական լինել: Եւ զդուզնաքեայս
ներբողական բան առ 'ի մէնջ ընկալցիս բարեմտաբար.
զի թէպէտեւ անհանգէտ գոլով քումդ արժանաւորու-
թեան՝ սակայն ջերմագոյն հաւատով և կատարեալ մա-
տուցաք սիրով, և քոյին վշտամբեր նեղութեանցս յի-
շատակաւ 'ի մերումն մխիթարեալ սփոփեցաք: Իսկ դու
իբրեւ նմանող ֆրիստոսի ընկալցիս, որպէս և նայն զայ-
րոյն խերեւէչ. զի և ես նմանապէս նմին նուազեալ 'ի
զօրութենէ անդամոց, տկար գոլով մարմնով և վշտա-
գին անձկութեամբ, մանաւանդ բռնադատեալ սիրով
'ի քո համազգեսց 'ի քում վիճակիս, նշանակ սիրոյ հա-
տուցի քեզ ընծայ ջերմագոյն սրտիւ: Զի ահաւաղիկ
նուիրեալ եմ և ես յայսմ հետէ լքանել զկեանս զայս
տաղտկալի և լինել ընդ ֆրիստոսի. թերեւս անդանօր
հանդիպեսցուք միմեանց զուարճալի և գեղեցկագոյն
հանդիպմամբ, բնակցելով 'ի միասին մշտնջենաւորա-
պէս, և արժանաւոր լինել երանաւէտ խոստմանցն.
որոց լիցի ամենեցուն հասանել 'ի ֆրիստոս Եիսուս 'ի
Տէր մեր. որում փառք և զօրութիւն հանդերձ Հարբ
և ամենասուրբ Հոգւոյն, յաւիտեանս յաւիտենից.
ամէն:

Nunc, Pater sancte, qui omnes fideles ad salutem ducis, quibus tibi dilectissimis ab hac terra decedens non defuisti, quanquam tributum universæ legi naturæ solvisti, tamen virtutis tuæ monumenta in perpetuum nobis manebunt. Te rogo ut posthac tuis visitationibus spiritualibus nobis adsis. Memento nostrum, semper a (Deo), comuni spe salutis nostræ, petens ut nos horum levium molestiarum aggressionem patienter feramus; nam, secundum Apostolum, « Qui tentatus est potens est et eis qui tentantur, auxiliari ». Ac benevolo animo hanc tenuem nostram panegyricam orationem accipe; nam quamvis tuis meritis indignam, tamen ardenti fide et perfecto amore eam tibi offerimus, tuarumque crudelium vexationum memoria in nostris consolatione afficimur. Atque tu, similis Christo, accipies, ut ille, viduæ obolum; ego etiam pariter, membrorum viribus deficiens, infirmus corpore et gravi angustia excruciat, tamen vi compulsus nationis tuæ amore, in tua diœcesi, in amoris argumentum donum tibi ardenti corde obtuli. Nam ecce et ego nunc exinde paratus sum ad relinquendam hanc vitam molestam, ut cum Christo sim; fortassis uterque nostrum, alter alteri obuius occurret, jucundo ac pulchro occurso; et jungemur perpetuo, beatissimis promissionibus digni facti, quas ut consequamur nobis omnibus concedatur per Jesum Christum Dominum nostrum; cui gloria ac potestas cum Patre ac Spiritu Sanctissimo in sæcula sæculorum, amen.

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

Ի Թուականին ՇՂ (1141 Յ. Գ.) Թարգմանեցաւ Ճառս 'ի յու-
նականէն 'ի մերս, 'ի ձեռն Աբրահամու Ղաւամտիկոսի 'ի հին և յեղծ-
օրինակաց. իսկ յարմարեցաւ ըստ բանից դպրութեան և բառից՝
յիմոյ նուաստութեան Ներսիսի, հրամանաւ ատառն իմոյ և հա-
րազատի Գրեգորիսի Հայոց Կաթողիկոսի: Արդ որք ընթեռնութե-
ամ ընդօրինակէք՝ յիշեսցիք զվերոյգրեալ աշխատաւորսդ 'ի սմա
ըստ իւրաքանչիւր անուան 'ի Քրիստոս Յիսուս. և զսակաւ զայս
յիշատակի բան գրեսցիք յիւրաքանչիւր փոխարկութեան. զի և
դուք գրեալ լիցիք 'ի կենդանի տախտակսն Քրիստոսի անջնջելի
յիշատակաւ:

ANNOTATIO

Hoc anno DXC (1141 p. Chr. n.) hic sermo a Grammatico
Abrahamo ex antiquis et vitiatis codicibus a græca lingua in no-
stram versus est et, quod ad linguæ et scribendi rationem atti-
net, a me Narsete, pro parvis viribus, recognitus est, jussu
domini et fratris mei Gregorii Patriarchæ Armeniorum. Nunc
vos omnes, qui eum legitis vel exscribitis, recordamini in Chri-
sto illorum quos supra citavimus, qui huic labori operam dede-
runt, uniuscujusque suo nomine, et hoc breve monitum cuique
exemplari inscribite, ut et vestra nomina in libro vitæ indelebili
memoria a Christo scribantur.

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

3245/154

JAN

72 H

CANCELLED
DUE MAR 173 H

FEB 89 1973
665

